

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT
A GRAFIKAI IPAR-
ÁGAK SZÁMÁRA.

SZERKESZTI:
TANAY JÓZSEF
FŐMUNKATÁRS:
NOVÁK LÁSZLÓ

Könyvnyomdák Budapesten.

I. kerület.

Ádám Herman
Krisztina-körút 77.
M. kir. Államnyomda
Nándor-tér 1.
M. kir. tud. Egyetemi ny.
Iskola-tér 3.

II. kerület (Viziváros).

Bagó M. és Fia
Ponty-utca 4.
Goldberger Ignác
F6-utca 23.
Heisler Jaroslav
Várkert-rakpart 1.
Müller K. (Münster K.)
Albrecht-út 3-5.

III. kerület (Ó-Buda).

Bartalits Imre
Remete-hegy.
Bichler Ignác
Kiskorona-utca 15.
Wimmer Márton
Sertőző-utca 10.

IV. kerület (Belváros).

Barcza József
Váci-utca 66.
Buschmann Ferenc
Koronaherceg-utca 8.
Franklin-Társulat magy.
irod. Int. és könyvny.
Egyetem-utca 4. és
Vármeze-utca 11-13.
Goszler Gyula
Aranykéz-utca 1.
Langer Ede és Fia
Zsibáros-utca 1.
M. kir. posta-és táv. ny.
Főposta-épület.
Mercur kő- és könyvny.
Király Pál-utca 9.
Nagy Sándor
Papnövelde-utca 8.
Id. Poldini Ede és Társa
Irányi-utca 1.
Quitner József
Károly-körút, központi
városház.
Róth József
Ujvilág-utca 6.
Sűz Dávid
Fővám-tér 5.
Székesfővárosi házi ny.
Központi városház.
Várnai Fülöp
Régi posta-utca 3.
Vaszhiljevits Péter
Molnar-utca 5.
Victoria-nyomda
Váci-utca 37.
Wodianer F. és Fiai
Sarkantyús-utca 3.

V. kerület (Lipótváros).

Bendiner A.
Arany János-utca 18.
Biehler J.
Kiskorona-u. 15.
Budapesti h. 6. v. nyomd.
Lipót-körút 22.
Czettel és Deutsch
Bálvány-utca 12.
Engel S. Zsigmond
Kálmán-utca 1.
Parkas Testvérek
Nádor-utca 19.
Hamburger és Birkholz
Csáky-utca 13.
Hungária-könyvnyomda
Váci-körút 34.
Kállai Ármin
Bálvány-utca 18.
Kálmán M. és Társa
Vadász-utca 32.
Kanitz C. és Fiai
Vadász-utca 26.
Károlyi György
Akadémia-u. 20.
Id. Kellner Ernő
Csáky-utca 9.
Kertész József
Nádor-utca 28.
Kollmann Fülöp
Arany János-utca 34.
Krausz Lajos
Váci-körút 20.
Krausz S. és társa
Zoltán-utca 11.
Légrády Testvérek
Váci-körút 78.
Lengyel Lipót
Vadász-utca 35/a.
Lőw Ede
Váci-körút 80.
Magyar Hírlap nyomd.
Honvéd-utca 10.
Magyar Sajtó könyvny.
Nádor-utca 74.
Márkus Samu
Báthory-utca 20.
M. k. postatakarékp. ny.
Hoid-utca 4.
Munk és Balog
Árpád-utca 12.
Pallas irod. és nyomd. r.-t.
Kálmán-utca 2.
**Pesti Könyvnyomda-
Részvénytársaság**
Hoid-utca 7.
Pesti Lloyd-társulat ny.
Dorothy-utca 14.
Pollák Elkán
Nagykorona-utca 21.
Schlesinger Vilmos
Honvéd-utca 2.
Thália-nyomda
Pannonia-utca 6.

VI. ker. (Terézváros).
Adler Mór
Laudon-utca 6.
Andai Gyula
Szondy-utca 11.

Bendtner Győző
Oyár-utca 42.
Berkovits János
Teréz-körút 40-42.
Birauz és Társa
Amazon-utca 6-8.
Brett testvérek
Szondy-utca.
Breuer Mihály
Lovag-utca 2.
Bróza Ottó
Váci-körút 17.
Bruck és Társa
Nagymező-utca 5.
Budapesti Ujságn.
Szondy-utca 10.
Eberle József és Társa
Podmaniczky-utca 43.
Európa, irod. és ny. r.-t.
Ó-utca 12.
Express-nyomda
Váci-körút 39.
Fővárosi nyomda stb. r.-t.
Podmaniczky-utca 39.
Fried és Krakauer
Lázár-utca 15.
Fuchs Samu
Teréz-körút 43.
Gergely Miksa
Lázár-utca 2.
„Globus“
Aradi-utca 8.
Glückselig M.
Hunyady-tér 7.
Goldschmidt Testv.
Révay-utca 1.
Gutenberg-nyomda
Király-utca 10.
Herrman Ignác
Szerecsen-utca 20.
Hornvánszky Viktor
cs. és kir. udv. könyvny.
Aradi-utca 14.
Kápolnai Adolf
Oyár-utca 23.
Kaufmann, Wolitz és társ
Vörösmarty-utca 52.
Korvin Testvérek
Révay-utca 14.
Kunósy Vilmos és Fia
Teréz-körút 38.
Löbl Dávid és Fia
Nagymező-utca 26.
M. á. v. menetjegy-ny.
Csengery-utca 33.
Mínerva ny. (tul. Osnal Zs.)
Szerecsen-utca 7/9.
Muskát Miksa
Szondy-utca 4.
Orsz. közp. közs. ny. r.-t.
Váci-körút 01.
Pollacsek Mór
Podmaniczky-utca.
Posner K. Lajos és Fia
Csengery-utca 31.
Radó Izor
Szerecsen-utca 13.
Radó Vilmos
Ó-utca 2.
Rigler József Ede r.-t.
Rózsa-utca 55.

Rózsa Iz.
Podmaniczky-utca.
Schmelez Izidor
Izabella-utca 70.
Schmidl Sándor
Uj-utca 6.
Schwartz Testvérek
Podmaniczky-utca 35.
Singer Lipót
Ó-utca 15.
Székely Viktor
Ó-utca 15.
Wellisz Béla
Uj-utca 37.

VII. (Erzsébetváros).
Árpád kő- és könyvny.
Valero-utca 9.
Athenaeum ir. ny. r.-t.
Kerepesi-út 54.
Bárd Jakab
Almásy-utca 5.
Biró Albert
Klauzál-utca 35.
Elek Lipót
Kertész-utca 20.
Erzsébetvárosi könyvny.
Dohány-utca 29.
Fichner Á. és fia
Csömöri-út 13.
Galitzenstein H.
Kertész-utca 25.
Garai Mór
Károly-körút 3.
Gelléri és Székely
Kerepesi-út 34.
Gross és Grünhut
Jósika-utca.
Grünwald Ödön
Wesselényi-utca 4.
Hedvig Imre
Wesselényi-utca 9.
Hedvig S.
Dohány-utca 12.
Kellner Gerson
Csányi-utca 13.
Löbl Mór
Király-utca 27.
Löblvitz Zsigmond
Csömöri-út 78.
Lusztig Mór
Kertész-utca 37.
Markovits és Garai
Rombach-utca 10.
Mermelstein Fülöp
Wesselényi-utca 11.
Nagel István
Vörösmarty-utca 14.
Neuwald Illés
Dohány-utca 44.
Pannonia-nyomda
Rombach-utca 8.
Propper Leó
Erzsébet-körút 35.
Reform-nyomda
(Weisz Á.)
Rombach-utca 5.
Reich Ármin
Dohány-utca 84.
Roth Mór és Társa
Kertész-utca 23.
Spatz Henrik
Dob-utca 55.
Stern Péter
Kazinczy-utca 35.
Világosság
Dohány-u.- és Nyár-utca
sarkán.

Vézi Gerzson
Wesselényi-utca 27.
Wiesinger József
Wesselényi-utca 30.
Zelster M.
István-tér 17.

VIII. ker. (Józsefváros).
Anglo-nyomda
Baross-utca 47.
Budapesti Hírlap nyomd.
Röck-Szilárd-utca 4.
A Nap ut.-váll. nyomd.
Röck-Szilárd-utca 9.
Corvina-nyomda
Baross-utca 4.
Özv. Fried Ignác
József-utca 24.
Fritz Ármin
Nap-utca 13.
Hell I. Ede
Luther-utca 4.
Klein Vilmos
Kerepesi-út 73.
Kohn Simon
József-körút 10.
Kossuth Lajos-nyomda
Tisza Kálmán-tér 6.
**Könyvnyomdászok Szak-
köre tanfolyamának**
kísérleti nyomdája
Tavaszmező-utca 15.
Lipinszky és társa
Nap-utca 19.
Műszaki nyomda
Conti-utca 38.
Otthon-nyomda
Mária-utca 42.
Révai és Salamon
Üllői-út 18.
Rózsa Kálmán és Neje
Szentkirályi-utca 30.
Spitzer Márk
Békkocsis- és Német-utca
sarkán.
Staphaneum ny.
Szentkirályi-utca 28a.
Szent László-nyomda
Röck Szilárd-utca 28.
Nemzetközi könyvny.
Kőfaragó-utca 10.
Uránia-nyomda
Mária-utca 11.
Weissenberg Ármin
József-körút 10.

IX. ker. (Ferencváros).
Engelmann Mór
Vámház-körút 15.
Harsány Emil
Lónyay-utca 7.
Mezei és Panker
Soroksári-utca 4.
Műszaki ir. és ny. r. t.
Soroksári-utca 5.
Pátria-nyomda r.-t.
Üllői-út 25.

X. kerület (Kőbánya).
Első kőbányai könyvny.
Jászberényi-út 1.
Merendyák Károly
Liget-tér 4.

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-
HIVATAL
Budapest V, Hold-utca 7

A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRÉNEK
HIVATALOS KÖZLÖNYE

ELŐFIZETÉSI ÁR
Egész évre 4 kor., fél évre 2 kor.
Egyes szám ára 40 fillér

Miből álljon tanfolyamaink szakoktatása?

(Folytatás és vége.)

A laikust, de még a nyomdászok egynémelyikét is bizonyára meglepi a nyomdászati munkaköröknek eddig közölt ismertetése. Kiténik ebből, hogy mindössze csak néhány olyan tárgyunk van, amelynek ismerete elkerülhetetlenül szükséges volna minden betűszedőre nézve egyaránt. Az esetleges rajztudást hivatása gyakorlása közben egyáltalában nem értékesítheti a szedők 70—80%-a, vagyis az összes könyv-, ujság- és táblázatszedők meg a korrektorok. Hogy azonban mégis kiválóbb gondot akarunk fordítani hallgatóink rajzoktatására, ennek az az oka, hogy közelegni véljük azt az időt, amikor a közönség is nagyobb igényekkel fog föllépni a nyomdással szemben, s különben sincs kizárva annak a lehetősége, hogy az úgynevezett akcidens-nyomdászat még belátható időn belül valóságos műiparrá fejlődjék.

Ha már most tisztában vagyunk azzal, hogy minő arányban tagolódik a könyvnyomtató-ipar mesterségbeli alágazatokra, s az egyes alágazatok munkásainak ismerjük a munkakörét: körülbelül azt is tudhatjuk immár, hogy minő tanfolyamokat kell rendeznünk, hogy fogyatékosabb kiképzésű társainkat hasznos, munkájuk közben gyakorlatilag azonnal értékesíthető szakismeretekhez juttassuk, s ily módon a magyar könyvnyomtatás magasabb színvonalra emelésében hatásosan közreműködhesünk.

A mult havi füzet 155. oldalán kilátásba helyezett tanfolyamokat a fontosságukhoz képest három csoportba oszthatjuk. Az I. csoportba, az általános szakoktatás csoportjába tartoznak azok a tanfolyamok, amelyeknek ha nem is minden nyomdász, de legalább a betűszedők összessége bármelyik munkakörben is jó hasznát veheti. A II. csoportba ama rajztanfolyamokat sorozzuk, amelyeknek végighalgtatása több munkakör munkásaira nézve közvetlenül értékesíthető eredménnyel járhat. A III. csoportba pedig a speciális tanfolyamokat osztjuk be, azokat, amelyeknek az volna a céljuk, hogy a könyvnyomtatás egyik-másik különleges munkakörében kiválóbb ügyességre neveljék a hallgatókat.

I. Általános szakoktatás. (Helyesírás. Idegen nyelvek szedése. A könyvnyomtatás története. Poligráfia. Könyvművészet.)

Bár az általános műveltség, olvasottság különösen a könyv- meg ujságszedőnél elsősorú követelmény: ennek megadására szakoktatási intézményünk természetesen nem vállalkozhatik. De már a helyesírás tanítását igen fontosnak tartjuk, bár nem abban az értelemben, amint a laikus ember gondolná. Tapasztalásból tudjuk, hogy legjelesebb tudósaink, legjobb íróink közül is csak igen kevesen írnak helyes, következetes ortográfiával. A helyesírás finomságait csak a nyomdász-ember érzi — különösen a korrekturájából, — s e tekintetben sokszor súlyos dilemmák elé is kerül. Ha a nyomdász a most dívó ortográfiák (hosszú, rövid, „fél-rövid“; latinos, magyaros; régies, iskolai, „házi ortográfiák“ stb.) útvesztőjében tárgyilagos kalauzra talál: talán megérhetjük, hogy a magyar könyvek jórésztében hemzsegő sok helyesírásbeli hiba megkövetkezetlenség, s ortográfiai germanizmus (mert ilyesmi is van a világon) csak az elmúlt idők szomorú emléke lesz.

Az ortográfiai elveknek megértésére azonban okvetlenül szükséges, hogy a magyar nyelvtanból a hangtannak meg a szóképzéstannak a legfő szabályait megösmertessük a hallgatósággal, bár ha nem is önállóan, de legalább az egyes helyesírási kérdésekkel kapcsolatosan. S ha már a szóképzésről szó esik, talán nem ártana az ujabban alkotott nyomdászati mesterszavakat is némi vizsgálódás tárgyává tenni.

A „helyesírás“ címen rendezendő tanfolyam szedőink legalább 90 százalékára (könyv-, ujság- és gépszedőkre, akcidens-szedőkre, korrektorokra és faktorokra) nézve igen hasznos lehetne, föltéve, hogy megfelelő tanerőt tudnánk hozzá találni. Mert ez nem könnyű dolog: tudunkkal a legtanultabb nyomdásztársaink sem mélyedtek belé annyira a magyar nyelvtudományba, hogy ilyen nehéz tárgyat kifogástalanul taníthassanak; hivatásos tanár-

ember pedig aligha vetett eddigelé ügyet az olyan aprólékosságokra, mint aminők a szedőt léptenyomon megakasztó ortográfiai kérdések, s így talán nem találná el, hogy mi érdeklí e tekintetben a nyomdász.

Ugyanígy az „*idegen nyelvek szedése*“ című tanfolyamunkat is, amely szaktársainknak szintén vagy 90 százalékát érdeklí közelebbről. A német ortográfiai és szedés-szabályokkal kezdhetjük, majd áttérhetünk az olasz, francia és angol szedéstechnikára, általában az idegen nyelvek elválasztási szabályaira stb. Az utóbbinak tárgyalásakor aligha térhetünk ki a francia, angol és orosz szöveg olvasásának futólagos megismertetése elől. Már ez az anyag is untig elég egy hathetes tanfolyamra; később — ha megfelelő tanerők akadnak — talán alaposabb oktatást is adhatunk egyes idegen nyelvekből. A görög és héber szedést — amennyiben érdeklődés nyilvánulna meg irántuk — külön tanfolyamokon taníthatnók.

A könyvnyomtatás története. Ezt a címet adhatnók egy minden második ciklusban megújuló tanfolyamnak, amely nagy általánosságban felölelné minden a mesterségünk multjára és jelenére nézve jelentős technikai vagy egyéb eseményt, s szinte előkészítő kurzusul szolgálhatna a speciális tanfolyamokhoz is. Amíg az utóbbiakon főképp a jelenkor technikájának és fölfogásának megfelelő és mindenekfölött gyakorlati volna a tanítás és céljaik is többé-kevésbé specializálók volnának: a „*Könyvnyomtatás története*“ című tanfolyam nagy vonásokban mindenre kiterjeszkednék, s ezért végighallgatása a könyvnyomtatók összességére nézve nagyfontosságú lehetne. Bizonyos áttekintést adhatna ez a tanfolyam a könyvnyomtatás egész történetéről meg technikájáról, magától értetődve: első sorban a magyarországi viszonyok és események szigorú szemmel tartásával. A sajtótörvényeknek, a nyomdászt érdeklí miniszteri rendeleteknek stb. a megismertetése is e tanfolyam keretében történhetnék.

A „*grafikai iparágak áttekintése*“ vagy „*poligráfia*“ címen rendezendő tanfolyam szoros kapcsolatban lenne az előbbennivel. A történelmi kurzus ugyanis keresztülvezeti a hallgatót a nyomdászat históriáján egészen a mai napig, de a jelenkor sokszorosító művészetét meg ennek sokféle technikáját mégsem ismertetheti meg egyetlen cikluson belül. Azért tehát ha csak lehetséges: minden második ciklusban a történelmi kurzus folytatásaképpen „*poligráfia*“ címmel a jelenkor sokszorosító technikáit, különösen a modern képnymtatást tárgyaló tanfolyamot kell tartanunk.

A könyv elkészítéséről szóló tanfolyam tanítási anyaga általános érdeklí, még pedig nem csupán a betűszedőre, hanem a formátum meghatározása stb. révén a nyomóra nézve is. E tanfolyamon meg

kellene ismertetni a hallgatókkal a könyvszedés évszázadokon át kikristályosodott szabályait, valamint a modern könyvreformáló művészek és esztétikusok (például: Morris, Walter Crane, Jessen, Pannel, Kautzsch, a magyar Czákó Elemér és Lyka Károly stb.) egyik-másikának fő irányelveit is, még pedig lehetőleg tárgyilagosan, állásfoglalás nélkül, a hallgatóra bízva, hogy egyéni szépérzékéből fakadó véleményt alkosson ez elvekről. E tanfolyamot úgy szólván ciklusonként meg kellene ismételni.

Mind e tanfolyamokon az oktatás egyrészt elméleti, másrészt pedig szemléltető lehet. Az idegen nyelvek szedését, a könyvnyomtatás történetét és a poligráfiát amúgy is főképpen szemléltető módon kell tanítani. Gyakorlatról — már a tanfolyamok tárgyánál fogva is — alig lehet szó.

II. Rajzoktatás. (Sikmértan. — Szabadkézi és ékítményes rajz. — Levelek, virágok természet után való rajzolása. — Növények stilizálása és díszítmények tervezése. — Magyar díszítő stílus. — Térbeli formák rajzolása. — Történeti díszítő stílusok. — Tipográfiai vázlatkészítés. — Betűrajzolás.)

Az általános rajzoktatás szakoktatásunknak mindenkoron a legnehezebb kérdése volt, már csak azért is, mert az összes nyomdászságra nézve kifogástalanul üdvösnek bizonyult rajzoktatási rendszerről még eddig nem tudunk. Más igényeket fűznek ugyanis a tervezéssel foglalkozó mesterszedő és ismét másokat a merkantilis munkák szedésével foglalkozó nyomdász rajzolóképeségéhez. A gépmesternek munkaköréből folyólag a rajztudás más ágazatában kell jelentékeny ismeretekkel bírnia. Széles alapon, mindent felölelően pedig nem tanácsos a rajzoktatást kezdeni, mert a hallgató könnyen beléú, ha tanulmányainak nem látja rögtönösen a hasznát.

Leghelyesebben úgy vélünk tehát mégis bizonyos támasztópontokat adni e tekintetben, ha sorra vesszük, hogy az egyes rajztárgyaknak minő nyomdászok vehetik közvetetlen gyakorlati hasznát.

A *sikmértan* tananyagának jó részét föltétlenül szükséges megismernie a mester- és merkantilis szedőknek, tehát a szedők több mint húsz százalékának, meg a gépmestereknek is, mert akárhányszor előfordul, hogy valamely mértani alapformát — négyzetet, paralelogrammát, öt-, hatstb. szöget, csigavonalat vagy ellipszist stb. — kell szerkeszteniök. A szögek felezése, a ludolffi szám stb. ismeretének minduntalan jó hasznát veszik. A mértan alapformáinak ismerete volna mindenemű rajzoktatásunknak az alapköve: így tehát valamely rövidebb, de időnkint ismétlődő mértani kurzusra okvetlenül szükségünk van. E kurzus

keretében helyet találhatna a mértani díszítmények rajzolása és tervezése is.

A *szabadkézi és ékítményes rajzban* való ügyeséget mindazoknak a szedőknek el kell sajátítaniok, akik kiválóbb akcidens-szedőkké avagy idővel önállóan is tervezhető mesterszedőkké akarnak fejlődni. S mert a színharmóniát is az ékítményes rajzolás keretében lehet tanítani: fölötte hasznos volna egy ily tanfolyam látogatása összes nyomóinkra és gépmestereinkre nézve. A szedőket illetőleg azonban jó, ha e tanulmányaikat a tipográfiai vázlatkészítési gyakorlatok előzik meg. Erős akaratú és sok szabad idővel rendelkező hallgatóink azonban párhuzamosan is tanulhatják e kettőt.

Egy a *növények stilizálását és a díszítmények tervezését* ismertető hosszabb kurzusnak a mesterszedőknek készülő nyomdászok vehetnék jó hasznát. De ezt okvetlenül meg kellene előznie egy a *levelek, virágok természet után való rajzolását* tanító rövidebb kurzusnak. A hallgatók fölvétele dolgában bizonyos rajzképesség bebizonyítása volna a föltétel.

Szélteben lelkesednek mesterszedőink a *magyar díszítő stílusért*, s mint kiállításunk is mutatta: rajzaikban több-kevesebb átalakítással főképpen az ebből megismert motívumokat használják föl. Mindenesetre igen hasznos volna, ha e tárgyra jövőre is lehető nagy gondot fordíthatnánk. Talán külön kurzuson taníttathatók, esetleg nagyobb apparátussal is, és csak olyan nyomdászoknak, akik a geometria elemeivel meg a stilizálás törvényeivel már meglehetősen tisztában vannak. Mint nyeivel már meglehetősen tisztában vannak, hogy mesterszedőink egy része üres óráiban nagyban foglalkozik magyar-stílusos tervezéssel, de csak a legritkább esetben tudja, hogy stilizált motívumai micsoda virágra stb. vezethetők vissza.

A *térbeli formák rajzolásának* tanításáról bajos szólnunk. Említettük már, hogy az illusztrációkat nyomtató gépmesterre nézve igen fontos dolog volna legalább az árnyékperspektívának, illetőleg árnyéktannak a tanulása. Hogy lehetne azonban ezt a térbeli formák rajzolásának anyagából kiragadni, s egy tanfolyamunk keretébe beilleszteni: nem tudjuk megmondani. Talán valamely szaktanár módját tudná ejteni ennek is.

Figurális rajzra csak a mesterszedői fejlődöttsége legmagasabb fokára ért nyomdászoknak lehet héberkorban szüksége. Szakoktatási intézményünk ennek tanítását — könnyen érthető okokból — egyelőre nem vállalhatja magára.

A most fölsorolt általános rajzoktatási anyagot hivatásos rajztanárnak kellene tanítania. Egyrészt nyomdászaink között aligha találunk e tekintetben megfelelő tanerőt, másrészt meg a hivatásos rajztanár oktatása okvetlenül bizonyos frissességet

kölcsönözne mesterszedőink munkálkodásának, s szabadabbá, szélesebb fölfogásúvá tenné azt.

A *díszítő stílusok történetéről* szóló kurzusokon szemléltetési anyagul a könyvnyomdai ornamentumokat ajánlatos vennünk; ezek kisebb-nagyobb hányada jóformán mindegyik nyomdában megvan, s az akcidens-szedőknek minduntalan a kezeügyébe kerül. A betűöntők különben már földolgozták minden stílus motívumait; különösen a gót, barok, renaissance, rokokó és empire díszekből oly nagymennyiségű nyomdai anyagot állítottak már eddig is össze, hogy bizvást seregestül találhat köztük az előadó a szemléltetésre alkalmas rajzokat. Alaposabb megértés és a formáknak tüzetesebb megfigyelése okáért e tanfolyamon is fontos kellék volna a folytonos rajzolás.

A *betűről* okvetlenül sok szó fog esni a vázlatkészítési gyakorlati tanfolyam keretében is, de csak annyiban, amennyire az adott esetekben a hallgatónak útbaigazításra van szüksége, és még így is legfőképpen a kísérleti nyomda anyagára vonatkozóan. Szó lesz róluk természetesen a könyvnyomtatás történetét ismertető tanfolyamon is, de csak nagy általánosságban. Azok számára, akik a betűt — ami tudvalevőleg fundamentuma az egész könyvnyomtatásnak — meg a könyvnyomdai dísz alaposabban akarják tanulmányozni s ide sorolhatnók mesterszedőink, faktoraink és revizoraink javarészt, tehát a nyomdászok több mint 20%-át, mint akiknek ilyes tanulmányokra igazán égető szükségük volna: külön tanfolyamot kell rendeznünk.

A betűről szóló tanfolyamon a rajz a tanításnak a legfő segédeszköze. Az előadó az előadásban tárgyalta legjellemzőbb betűtípusok egyik-másik betűjét rajzolja a fal táblára, a hallgatóság pedig ugyanezt cselekszi a maga vázlatkönyvecskéjében. Hogy mennyire szükséges a rajzolás a betűkről szóló tanfolyamon: egyetlen példával óhajtom megvilágosítani. A nyomdász ismeri a nyomdájában levő betűfajok valamennyiét, sokszor ezek százait, s ha a földön vagy egyebütt egyetlen könyv-, cím- vagy díszbetűt talál: rövid rápillantás után meg tudja mondani, hogy melyik betűfajtaéhoz tartozik az. S mégis, ha hirtelenében azt mondanók neki, hogy rajzoljon ebből meg ebből a betűfajból egy rövidke sort: száz eset közül kilencvenötben nem tudná megcselekedni. Különösen ha valamely komplikáltabb rajzú betűről — például frakturról — volna szó. A nyomdász-ember tehát általában kitünően ismeri a betűket, de annál kevésbé az azok alkotásánál, tervezésénél érvényesült alapelveket. E kiképzésbeli hiányosságon okvetlenül segíteni kell; a segítség legfő módja pedig az, ha mentől több betűt rajzoltatunk a hallgatókkal.

Nagyban segíti a hallgatókat előremenetelükben, s úgyszólván gondolkozásra neveli őket, ha az elő-

adó egy-egy betűfajtának csak egyes, legjellemzőbb betűit rajzolja a táblára, de a hallgatóktól megköveteli annak az egész ábécére való kiegészítését. A legtöbb latin formájú betűfajtaból ugyanis ha ismerjük az a, b, c, g, k, m, r, s, t, z, A, B, E, G, K, M, S és T betűket: egy kis figyelem megfontolkozás mellett könnyen megrajzolhatjuk az egész alfabetát. Az ilyen látás- és gondolkodásfejlesztő gyakorlatoknak tehát hallgatóink kitűnő hasznát vennék.

Eleinte főképpen a könyvnyomdai betűk megismertetése volna e tanfolyamunk fő célja; később — ha ugyan kellő tanerő akad hozzá, ami pedig tudunkkal bajos dolog — talán föl lehetne venni annak keretébe az önállóan való betűtervezést is.

A tulajdonképpeni szakrajzolás, amit *tipográfiai vázlatkészítésnek* is nevezünk: szintén nehéz földadata lesz tanfolyamainknak. E tárgy tanítóinak igen alaposan kell ismerniök a könyvnyomdák rengeteg mennyiségű díszítő anyagát, amely a betűöntők versenye következtében úgyszólván napról-napra bővül és szaporodik. E nélkül nem végezhetnek olyan munkát, amely a betűszedő praktikus munkálkodásában eléggé gyümölcsöző hatásának bizonyulna. Mert a könyvnyomdátó-mester ma még nem térhet ki a betűöntői díszítmények megrendelése elől. Részben a konkurrencia is készíti erre. Másrészt pedig az ügyesebb szedő igen sokféleképpen tudja használni az e fajta ornamentumot, s ami fő: nagyon rövid idő alatt képes belőle elfogadható dolgot összeállítani. A nyomdász tehát sűrűn vásárolgat a betűöntőtől díszítőanyagot, s ha már megvette: igyekszik azt alaposan kihasználni. Ambiciózusabb szedőjének önálló díszítménytervezetei csak nagy ritkán kerülhetnek kivitelre: mert általában nem igen fizetődnek ki. A nyomdai ügynevezett akcidents munkák legalább kilencvenöt percentjét kizárólag betűöntői anyagból készítik, vagyis: szedik a szó szoros értelmében.

A tipográfiai vázlatkészítés tanítójának tehát az e fajta nyomtatványok készítését, a betűk illetőleg a sorok, meg az ornamentumdarabok izléses szedését kell tanítania. Betű is meg ornamentum is minden nyomdában más-más, s ezért úgyszólván az újabb idők összes betűöntői termékeit ismernie kell alkalmazhatóságuk, pontokban kifejezhető nagyságuk, tipográfiai sajátosságaik stb. tekintetében. Mindezeket az ismereteket pedig csupán évek hosszú során tartó *mesterszedői* gyakorlat útján sajátíthatja el. Nincs az a rajztanár vagy művész, aki ezt csak úgy máról holnapra, vagy mondjuk néhány hónap alatt is megtanulhatná.

A tipográfiai vázlatkészítésben tehát majdnem kizárólag a nyomdai ólombetűk és ólomdíszek alapján történik a nyomtatványtervezés. Úgy mint az elmúlt tanítási esztendőben is, sorra vehetjük a

leggyakoribb nyomtatványfajtákat, megmagyarázva azok célját, rendes szövegét és alakját, valamint ismertetve szedésüknek a szokástól és gyakorlatiaságtól szentesített szabályait is. Egyebekben az előadónak teljesen szabad kezét biztosítunk arra nézve, hogy különleges fölfogásukat és izlésüket e tanfolyamok munkáin érvényesítsék.

A vázlatkészítés leghelyesebb ha olyan viszonyok közt történik, mint az a nyomdában szokás: tehát csak a legszükségesebb rajzoló-eszközök (körző, szögmérő, ceruza, gummi meg vonalzó) álljanak a hallgatóság rendelkezésére. Rajztábla, rajzsin stb. fölösleges; mesterszedőink jó része ezek nélkül csinálja a maga sokszor nagy mértani pontosságot igénylő rajzait.

A vázlatkészítési tanfolyamokon tanultakat a nyomdászság több mint 20%-a (akcidents- és mesterszedők, faktorok) rögtön értékesíthetné a mindennapos munkájában. Azok számára pedig, akik például az ujságszedésről a mesterszedésre óhajtanának áttérni, e tanfolyamok valamelyikének végighallgatása volna az első jelentékenyebb lépés.

III. Speciális tanfolyamok. (Táblázatszedés. — Alapnyomati lemezek vésése. — A papirosfajták megismertetése. — A könyvnyomdai festékek sajátosságai és festékeverés. — Illusztrációk nyomtatása. — Három- és négyszínű nyomtatás. — Domború nyomtatás. — Stereotípiá. — A cinkografálás legegyszerűbb és legolcsóbb módjai. — Galvanoplasztika. — A könyvnyomdai kalkuláció. — A könyvkötői munka.)

E tanfolyamoknak gyakorlatiaknak kell lenniök, már csak azért is, mert jobbára technikai és mechanikai munka a tárgyuk. Egyedüli kivétel volna a papirosfajtákat ismertető kurzus, amelynél legfölsőbb csak szemléltetésről lenne szó. E tárgy tavalyi előadója különben, *Salamon József* könyvnyomdátómester úr, bizonytalannal megtalálná a módját annak, hogyan tanítsa a mesterszedőre, gépmesterre és faktorra nézve egyaránt fontos papirosismereteket úgy, hogy a hallgatóság azt a maga egészében megérthesse és hasznára fordíthassa.

Annál több tere nyílik a gyakorlatias munkának a többi speciális tanfolyamon. Sőt határozottan állítható, hogy e technikai ismeretek egyike sem sajátítható el pusztán elméleti úton. Felolvasásszerű előadásokat pedig, gyakorlati előképzettség híján, úgyszólván meg sem igen érthetnének hallgatóink.

E speciális tanfolyamok olyan nyomdászok számára valók lesznek, akik hivatási kötelmeikből folyóan, egyes különleges munkakörökben óhajtanak kiválóbb szaktudásra szert tenni. A hallgatóság számának a speciális tanfolyamokon különösen korlátozottnak kell lennie. Az pedig magától értetődik,

Festékpuhító tinkturák.

Rockstroh & Schneider kitünő lapjában, a Victoriában olvastuk a következő sorokat:

Gyakorta halljuk a gépmester panaszát, hogy ez vagy az a papíros nehezen fogja a festéket, vagy hogy a festék nehezen adódik le a formáról. A baj oka ilyenkor természetesen vagy a papírosban, vagy magában a festékben rejlik, s ha a gépmester nem tud magán segíteni: bizony sok esetben tönkre silányul a nyomtatvány.

A papíros meg a festék okozta apróbb fennakadásokon pedig okvetlenül segíteni kell tudnia a gépmesternek. Évek során át szerzett tapasztalatai révén tudnia kell, hogy mik azok az eszközök és anyagok, amelyek segédelmével a nyomtatvány kifogástalan sikerültét biztosíthatja.

Akárhány színes festéknek az a tulajdonsága, hogy földolgozása idején is kemény és szívós marad. Ilyen esetben az annyira népszerű gyöngö kenceknek, lenolajnak vagy éppenséggel faggyúnak avagy vazelinnek hozzáadása nem ajánlatos, mert ez anyagok megrontják a festéknek fényét és élénkségét, a festék nyomtatás közben való szétfrecsegését okozzák, s gyöngyözötté, picinyke foltokból állókká teszik a tónusokon s egyéb nagyobb felületeken a festéket. Amellett az ilyes anyagokkal kevert festék nehezen szárad. Ha a száradás gyorsítása végett sikkporral hintjük be a nyomtatványt, ennek színei tompákká lesznek, s amellett a sikkpor-réteg alatt a festék mégis nedvesen marad, úgy hogy nagyobb tömegű ívek főlhalmozásakor könnyen át is nyomódhatnak.

A szakajtóban s még inkább ennek hirdetései között egész sereg olyan tinkturát ajánlanak, amelyek kellő megválasztás után jó haszonnal keverhetők a zavarokat okozó festékekkel, még pedig azért, mert a legtöbbjük nagyobb mértékben zsirtartalmú, és a zsír a hozzá kötött festékrészecskéket könnyebben beleviszi a papíros pórusaiba. Különösen akkor vesszük e tinkturáknak jó hasznát, ha a papíros különben eléggé szívóképes és jobb fajta, ha nincs nagyon enyvezve s a fölülete sem túlságosan sima. De még közönségesebb papírosra való nyomtatáskor is már előre meg kell a gépmesternek gondolnia: eléggé szívóképes-e a papíros ehhez vagy amahhoz a festékhez képest, s ennél fogva zsirosabbá kell-e majd tenni az utóbbit.

Amióta a litográfiában is rátértek a silányabb papírosfajtákra való nyomtatásra, a könnyomóknak sok bosszúságot okozott a festék illetőleg a papíros „makrancossága“, amely a könnyomásban tudvalevőleg hamarabb nyilvánul meg, mint a könnyvnyomtatás-

ban. Petroleummal meg mindenféle tinkturával igyekeztek a bajt elmulasztani, vagyis a festéket jobban földolgozhatóvá tenni. A petroleum maga is igen jól bevált, és sok helyt még ma is kizárólagosan használják festékpuhító szerül, de ajánlatos mellette valamely jóféle tinkturát is készletben tartani, hogy a papíros természetéhez képest nagyobb választékunk legyen a festéket jobban földolgozhatóvá tevő szerek dolgában. Hogy melyik papíroshoz micsoda tinkturát vegyen: azt a gépmester legbiztosabban csak a tapasztalatai alapján állapíthatja meg.

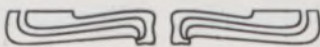
A festéket különben rendszerint erősebb kencevel dörzsöljük szét, s azután petroleumot vagy valami tinkturát keverünk hozzá, hogy simulékonyabbá legyen; még a bronzoláshoz való előnyomtatáskor is ajánlatos ez az eljárás. E célra az előnyomati festéket erős kencevel eldörzsöljük, s szikkatívtot meg egy kevés velencei terpentint keverünk hozzája; ha nyomtatás idején a rosszul krétázott papíros esetleg tépődni talál: valamicske tinkturát öntünk a festék-válúba, meg néhány csöpp petroleumot a futó hengerekre; menten segítve van a bajon.

Az „Incoleum“-nak nevezett tinkturát magunk is elkészíthetjük. Valami nagyobb üvegben fél liter petroleumot, fél liter 0.725^o/_o-os kén-étert és 100 gramm glicerint összekeverve, jól összerázzuk s aztán a mindennapos használat céljára vagy kéthárom decire valót egy kisebb üvegbe töltünk át belőle. E kisebb üveg parafa-dugójába hosszában csatornácskát vágunk, hogy használat idején könnyen csöpögtethessünk az üvegből. A tinktura különben egyformán jól használható mind a litográfiában, mind pedig könnyvnyomtatáskor.

Egy másik fajta tinkturát úgy állíthatunk elő, hogy 250 köbcentiméterre való petroleumhoz 10—15 csöppnyi ricinus- vagy pálma-olajat keverünk. Ez is jobban földolgozhatóvá teszi a kemény festéket.

A szaküzletek különben egész sereg hasonló hatású szert árúsítanak. Ilyenek például: a „Cellin“, az „Incoline“ meg a „Geschmeidig“ is. Valamennyi jól használható, de óvakodjunk attól, hogy sokat keverjünk belőlük a festékbe. Mérsékelten használva a festék megpuhul tőlük, s ekkor már a közönséges papírost is jó tömötten födi, a fölszívódása illetőleg száradása pedig gyorsan megy végbe. Ha véletlenül túlságosan sok tinktura került a festékbe, bolognai kréta hozzákeverésével még segíthetünk a bajon.

A tinkturák használata általában nagyon ajánlatos; a tónusok meg színek nyomtatásában, valamint az akcicens-nyomtatásban a nyomó jó hasznukat veszi.

Gutenberg technikája és művészete.

A mainzi Gutenberg-társulat juniusi rendes taggyűlésén két pompás előadás végighallgatásában volt részök a jelenvoltaknak. Az egyiket dr. Kautzsch Rudolf tartotta, ki a darmstadti technikai főiskolán a műtörténelmet tanítja. Előadásának tárgya a grafikai művészetek állapota volt a Közép-Rajna vidékén Gutenberg korában. Abból az elvből kiindulva, hogy a grafikus művészetek (fa- és rézmetszés) nem voltak előkészítői a különálló betűkkel való nyomtatásnak, azt igyekezett megvilágosítani, hogy minő szerepök volt e művészeteknek 1450 előtt különösen Mainzban. Kutatásainak eredményeképpen azt állítja, hogy a fametszés éppenséggel nem virágzott az időben Mainz városában. Ami mainzi fametszetre ráakadt: mind későbbi keletű, s más városokból bevándorolt fametszőknek, meg ezek tanítványainak a munkája. Az a két rézmetsző is, akit újabban Mainzba valónak tartanak, valószínűleg más vidékre: az egyik (a kártyakészítő) Kölnbe, a másik (E. S.) a Rajna felső vidékére való volt. A XV. század egyetlen megemlítésre méltó mainzi rézmetszője (különben ennek mainzi volta sem egészen biztos) az E. S. jegyű mesterrel szemben nem plasztikus, hanem festői hatású rajzra törekedett. Az a körülmény, hogy a grafikai művészetek úgyszólván alig voltak képviselve Mainzban, és Gutenbergnek ennek következtében való elfogulatlansága velök szemben: talán hatással volt a nagyjelentőségű találmány létrejöttére is.

A másik előadást Wallau Henrik tartotta Gutenberg technikájáról és művészetéről. Ezt nem árt talán egy kissé bővebben is ismertetni.

Az előadót már több ízben felszólították arra, hogy Gutenberg találmányát mindenki által érthető módon ismertesse; annál szívesebben tesz ez óhajmódon ismertesse; annál szívesebben tesz ez óhajmódon ismertesse; annál szívesebben tesz ez óhajmódon ismertesse, mert most már tanulmányába a legújabb kutatások eredményeit is beleszőheti, s így a nyomdász-szakembert a kérdés felől elég biztossággal tájékoztathatja.

Technikai értelemben a könyvnyomtatás egyszerűen bélyegnyomás. Az az eljárás, amikor a leveleken, levelezőlapokon levő bélyeget a dátumos bélyegzővel értéktelenné teszik: technika dolgában tökéletesen megegyezik a könyvnyomtatás munkájának folyamatával. Vagyis: a kidomborodó betűképek felszínét befestékezik, s e festéket nyomás útján valami megfelelő anyagra — például papírosra — átszarmasztják.

Ezt a munkát már Gutenberg János előtt is régesrégén ismerték és gyakorolták. Betűvészt, patriciát, valamint ennek lenyomatását nem kellett Gutenbergnek föltalálnia. Századokkal azelőtt is már ismeretes volt mindez. A szövegek mintákkal

való telenyomtatása például már több-évezredes mesterség. A rómaiak használták a fémárúk, bőr, kenyér és különösen az agyagárúk bélyegzésére. Hasonló módon készültek a XIII. század eleje óta a harangok föliratai is.

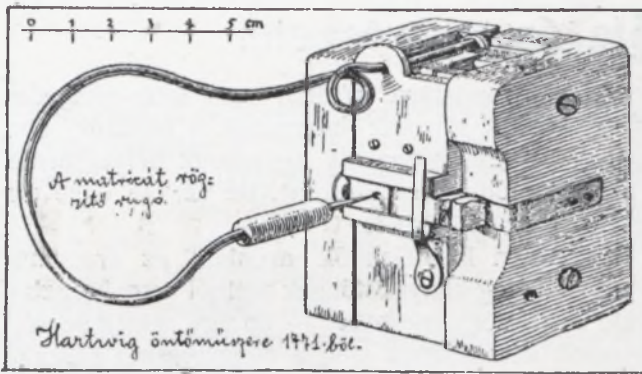
Különösen kiemelendők azonban az aranyműveseknek meg könyvkötőknek acélból vagy bronzból való bélyegzői, amelyeket — ép úgy, mint a pecsétnyomók készítéséhez meg a pénzveréshez használt ornamentum- és betű-poncokat — már Gutenberget jóval megelőzőleg használt a fémtechnika.

Sőt a kéziratoknak nyomás által való sokszorosítása sem volt már ismeretlen a Gutenberg előtti időkben; a „formametszők“ (mai értelemben: fametszők) céhrendszerű egyesületeit már a XIV. század végéről is ki lehet mutatni. Különösen játszó-kártyákat meg föliratos szentképeket csináltak a formametszők, s fönmaradt műveikben kétségtelen bizonyítékaink vannak arra nézve, hogy a fametszés útján való szövegsokszorosítás a XV. század elején már ismeretes és bizonyos mértékben használatos is volt.

De Gutenberg találmánya meg a fametszés között technikai szempontból nincsen más hasonlatosság, mint hogy itt is, ott is valamit magasnyomásos úton lenyomtatnak. Azt a nagyon elterjedt legendaszerű állítást, hogy a különálló betűk föltalálásának kiinduló-pontja a fadúcban keresendő: irtsuk ki még az emlékezetünkéből is, mert hiszen a kínaiak fatáblás nyomtatásáról sincs semmiféle átmenet a különálló betűkkel való nyomtatásra. Az ennek az egyszerű oka, hogy a tömör, változhatatlan fadúc sokkalta alkalmasabb az egyforma nyomtatványok előállítására, mint a különálló betűkből mozaik-szerűen összerakott szedés. Hogy a domborúan kivágott szöveggépű bükkfalapot széjjelfűrészelték, s az így nyert bükkfa-pálcikákat („Buchstaben“) egymás mellé sorozták: az egyszerűen csak mese. Semmiféle bizonyíték sincs rája.

Gutenberg céhbéli aranyműves volt; fémműves, fémöntő és kőmetsző egy személyben. Tisztára fémtechnikai alapon gondolta át s valósította meg ő a maga találmányát. Arra a kérdésre, hogy e találmánynak micsoda a lényege, csakis így felelhetünk: Gutenberg az egyes betűbélyegzőket fémöntés útján sokszorosította, s egymás mellé sorozhatókká meg nyomtatáshoz alkalmasakká tette.

Ezzel kapcsolatosan azonban egy nagyjelentőségű, nehéz föladat merült föl. A találmányhoz nemcsak technikai tudás kellett, hanem művészi képesség is legalább ugyanannyi. E képesség abból állt, hogy a kézírásos betűformákat olyan formákká kellett átalakítani, amelyek egyrészt öntéstechnikai te'in-

tetben sokszorosíthatók voltak, másrészt pedig a nagy művészi tökéletességre vergődött kézírást híven vissza tudták adni.

E technikai és művészi tekintetben egyaránt nehéz és bonyolódott föladat célja: a könyvbetűnek és ezzel egyszersmind a könyvnek is mechanikai előállítás volt. Mellesleg megjegyzendő azonban, hogy Gutenberg ezenkívül kétségtelenül még más fontosabb eszközöket és anyagokat is alapjukban megjavított. A wiesbadeni kalendárium azt bizonyítja például, hogy Gutenbergnek nyomdafestéke megnyomatósajtója valósággal mintaszerű kellett, hogy legyen. Ez az 1447-ben készült pergamen-nyomtatvány, tisztán technikai szempontból véve, olyan, hogy ma sem lehetne nála tökéletesebbet alkotni. A nyomdafesték szépsége, az egyenetlés kifogástalansága s különösen a pergamenre való nyomtatás nehézségeinek leküzdése tekintében olyan munkát végzett itt Gutenberg, hogy az a mai kor legjelentékenyebb műintézeteinek is méltán becsületére válnék.

A találmány öntéstechnikai részének taglalására áttérve, első sorban az a kérdés merül föl, hogy milyennek is kell a könyvnyomdai betűtípusnak lennie? Feleletünk erre az, hogy az ily típusnak ezek a nélkülözhetetlen tulajdonságai:

1. a betűképnek pontosan kell a betűpálcikán elhelyezve lennie;
2. minden betűpálcika pontosan egyforma magasságú legyen;
3. a betű testének is pontosan egyforma vastagságúnak kell lennie.

A betű öntéséhez egyebek közt rendkívül pontosan kidolgozott úgynevezett öntőműszerre van szükségünk, amelynek segédelmével minden betűt pontosan egyforma nagyságúra tudunk önteni. E műszer egyik végén a betűk kicserélhető öntőformáit, az úgynevezett matricákat helyezük el, úgy hogy a folyós fém beöntésekor mindig csak egy betű, mondjuk például az *a* készül el. Hogy *b* betűket önthessünk: az *a*-nak matricáját a *b*-jével kell kicserélnünk, s így tovább. Megöntés után a betűt bizonyos hosszúságra, illetőleg magasságra kell gyalulni.

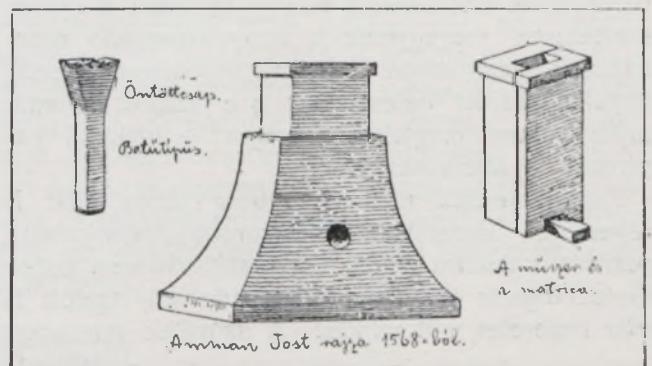
A föladat legnehezebb és legfontosabb része a matricának az elkészítése, bár a derékszögű betűpálcika öntése nem valami könnyű dolog, amennyiben rendkívül pontosan kidolgozott öntőforma kell hozzá. Ez a pontosság azonban még sokkalta fontosabb a matrica megmunkálásakor. A matrica tudvalevőleg csak a betű felső részének, tehát a majdan lenyomtatásra kerülő betűképnek a megöntésére szolgál, s valamely fémdarabból áll, amelyben a betűkép mélyítve van. A betűkép mélyítése azonban nem vésés útján történik, hisz ez kézi munkával lehetetlen volna: hanem egy kemény bélyegzőnek, az úgynevezett patricának a beleverésével, belepréselésével.

A betűöntés folyamatának sorrendje tehát a következő: 1. a betűjegyeket kicsiny acélpálcikákba vésik, s ez acélpálcikákat (a patricákat) valamely puhább fémbe — például vörösrézbe — beleverik; 2. az ilyenformán készült matricákat az öntőműszerbe teszik, s róla megöntik az egész betűt, talpastul, mindenestül. Ekkorra kész csak egészen a nyomdatípus, amely bizonyos értelemben az eredeti patrica öntött reprodukciójának tekinthető.

Gutenberg nyomtatványainak szemléléséből konstatalható, hogy azok betűinek előállítás módja a mostan vázolt eljárással alapján megegyezett.

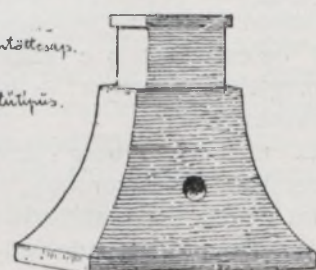
A kézi öntőműszer még ma is használt alakjának eredete a XVII. századba vezethető vissza. A „forma“ két összeilleszthető, fa-fogalványos acélpofából áll; a matricát egy erős rúgó a forma nyílt végéhez szorítja.

Jost Ammannak az 1568. évből való s szelvényben ismeretes egyik fametszetén még egyszerűbb az öntőműszer. A négyszögletű, hosszúkás öntőforma függőlegesen áll egy kiszélesedő talpú ládikán. A ládika arra való, hogy az öntő azt munkája közben a tenyerére téve, meg legyen védve a túlságosan nagy forróságtól. A ládika egyik oldalán lyukat látunk; ez az öntőműszer ama helyének felel meg, ahol a matrica belőle kiáll; talán valami ékkel lehetett e lyukon keresztül a matricát rögzíteni. A ládika is, meg az öntőműszer is két-két részből állott, s öntés után széjjelnyitották ezeket,

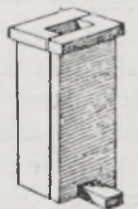

Öntőtesap.

Betűtípus.

Ammann Jost rajza 1568. évi.

A mérő és a matrica.

s az öntött betűt kivéve: újabb öntés végett megint összecsuhták mind a kettőt. Gutenberg öntőkészülékének lényege minden valószínűség szerint csak ilyen lehetett.

De most irányítsuk figyelmünket a találmány eme tisztán technikai részéről amaz esztetikai föladatokra, amelyek szintén szép számmal tornyosodtak a föltaláló elé. Gutenbergnek e tekintetben az volt a fő föladata, hogy a XV. század csodás tökéletességű könyvirását utánozza, de mindig erősen ügyelve arra, hogy a kézírásos betűk patricába vésethők és aztán megönthetők legyenek. Nyomdabetűkül való használatuk idején ez utánzatoknak lényeg dolgában nem volt szabad az eredeti minták mögött maradniok; a könnyed olvashatóság okáért például a szóképeknek a maguk jellemző vonásaiban teljesen meg kellett egyezniök az írott könyvekével, talán még jobban, mint az egyes betűknek.

Mint a wiesbadeni kalendárium, tehát az eddig ismert legrégebb nyomtatvány betűi bizonyítják: Gutenberg első rangú betűművész volt. A kézirat mehanikai utánzásának nem pusztán egyszerű próbáját látjuk az említett műben, hanem technikai okok alapján történt művészi átfarmálását is a betűknek, vagy más kifejezéssel: a tipográfiai betűrendszernek a zseniális megalkotását. E nagyszerű munka minden részleteire azonban itt nem igen térhetünk ki. Legföljebb nagy vonásokkal ismertetjük a kézírásos betűről az öntött betűre való átmenetelt.

A XV. század valamelyik missale-betűjének öntés útján való utánzása az első pillantásra nem látszik nagyon nehéznek: egyszerűen öntőformát kell csinálni az abéce minden egyes betűjéről, s a megöntött betűket szépen egymás mellé sorozni. De azért a dolog csöppet sem egyszerű és könnyű. A kézirat figyelmesebb megtekintése meggyőzi a szemlélőt arról, hogy a most említett módon az írás sajátos szépségét elérni lehetetlen lett volna. Az úgynevezett barátbetűk írói ezt az írást a XIII. és XIV. század folyamán páratlanul egyöntetűvé tették és tökéletes ritmust öntöttek belé. Csudálkozva nézzük ma a gótikus könyvminuszkuláknak művészi síkornamentumokhoz hasonlító szóképeit és betűsorozatait, s rá kell jönnünk, hogy a szép hatás a térfelosztásnak és a betűk egymás mellé sorozásának művészlélekkel való átgondoltságán alapszik. Az íróművész egyik fő törekvése volt, hogy írásának összes függőleges vonalait egyforma vagy egy-értékű térközökkel sorakoztassa egymás mellé. Sőt e térközök gyakran éppen olyan szélesek voltak, mint amekkora volt a függőleges betűszárak vastagsága; ezért — elég találóan — rácsos írásnak is nevezték a munkájokat. Ha már most egyes betűknek a rácsokba való beosztását megfigyeljük, tapasztalhatjuk, hogy mindama betűk, amelyek szélességi mértéke a rács egy vagy két egységének

felel meg: minden nehézség nélkül ráalkalmazhatók a rácsra; minden függőleges betűszár után ugyanolyan szélességű térköz marad:

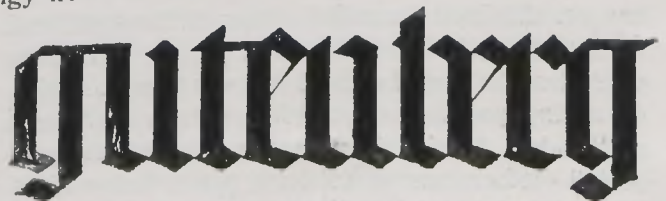
Az ilyen betűk tökéletesen harmonikusan állanak egymás mellett; jobbra-balra kihajló fejecskéik meg lábacskaik valamennyire a térközökbe nyúlnak bele, s így elősegítik a betűknek szókká való tömörülését.

Másként áll azonban a dolog az egyoldalt kinyúló betűknél. Ezek a betűk ugyanis túlhalnak egyetlen rács-egység határán, de kettőt mégsem töltenek meg egészen, s ennél fogva bajos őket a térbeli harmonia megzavarása nélkül a rácsrendszerbe beilleszteni. Ha például az *r* betű mellé *n*-et sorozunk, az *r*-nek jobbra kihajló fejecskéje mellett szembetűnő hézag keletkezik. A szépíró e bajon a következő módon tudott segíteni: a *r*, *r*, *r* stb. után következő betű rajzát akként változtatta meg, hogy az első betűszár fölső bal felén látható kinyúlványt elhagyta. Az érintkezési ponton simán maradt következő betű most már oly közel lehetett bal szomszédjához rajzolni, hogy a bántó hézag eltűnt a kettő közül.

A gondosabban írott kéziratokon igen érdekes a térnek az a fölosztása is, amellyel a zavarra alkalmat adható betűtorlódásoknak vették elejét. Az *r* és *r* mögött — amelyeknél ugyanis a szoros kapcsolódás a szóképet nem teszi nehezebben olvashatóvá — a szépíró rendszerint megelégedett a normális hézaggal is. E helyett tehát:

így írt:

(Folyt. köv.)

A tipográfiai fénynyomás.

Ha van a nyomtató eljárások között egy, amelyik aránylag rövid idő alatt sokat haladt, úgy akkor az autotípiát az, mert feltalálása idejétől — amely 1882-ik évre teendő — a mai napig oly haladást mutat fel, mely haladás a sokszorosítási eljárások között — a fényképészetet leszámítva, ami különben másoló és nem nyomtató eljárás — páratlanul áll. Okkultista grafikusok talán gyanították a nyolcvanas évek elején, hogy az autotípiának jövője nagy lehet, mert már a kezdetleges kísérletek a tónusok ponttáblázatra való bontásánál szép reményekre jogosítottak, de hogy azt alig fél emberöltő alatt ilyen magas színvonalra emeljék, bizony alig merhették hinni. Kéttónusú, duplex, s két-, három- és négy-színű autotípiákkal díszít a könyvnyomtató minden elképzelhető nyomtatványt. Szerepel az autotípiát a napilapoktól kezdve a képes levelezőlapok, reklámnyomtatványok, árjegyzékek és mindennemű könyvek illusztrálásán keresztülhaladva egészen a műlapokig. Szükségtelennek tartom tárgyamtól annyira eltérni s kritika alá venni az autotípiát, hisz tette ezt már elég szakíró lapjaink hasábjain. Be van bizonyítva az autotípiát kitűnősége, habár különleges alkalmazása, amikor bizonyos esetekben egy faksimile-reprodukcióról van szó, az összes többi eljárások feletti előnye még vitatható. Alkalmazhatósága azonban mégis csak bizonyos határok között mozog, amely bár sajtószerű, de egész mindensége úgy hozza magával, s e hátránya a többi sok előnye mellett talán megbocsátható. E hátrány abban áll, hogy a róla kifogástalan nyomás és teljes hatás elérésére való törekvéskor olyan papirosra van szükségünk, amelynek felülete teljesen zárt, amelyet vagy erős simítás vagy egy bizonyos réteggel való bevonással érhetünk el. Ilyen a műnyomópapiros és a kromópapiros. E papirosoknak azután még vannak drágaságuk mellett hibáik, amelyek miatt némelyek bizonyos ellenszenvvel viselnek e papirosok iránt, amelyek között legveszedelmesebb az, hogy tartósságuk aránylag rövid időre terjed, amely fontos szerepet játszik olyan munkáknál, amelyeknek nem néhány évig, hanem határtalan időnkig kellene el-tartaniok.

Tiszta rongypapiros különösen akkor, ha felülete durva, teljesen alkalmatlan arra hogy arra autotípiát nyomtassunk. Ha ilyen papirosot akarunk vagy kell munkánkhoz használni, akkor az illusztrálásnál az autotípiától el kell állanunk és egy más fajta eljáráshoz kell nyulnunk. Ilyen van igen sok fajta, de a fénynyomáson és a heliogravürön kívül más alig tudott elterjedni, s tényleg a praktikus gyakorlati életben csak e kettőnek gyakorlása vált be. A heliogravür, amely különben ma a legnemesebb

nyomtató eljárás: művészi, de rémítő módon drága, s ezért legtöbbször számításba is alig jöhet. Mi marad hát más hátra, mint a fénynyomáshoz nyulni. Hogy milyen a papiros felülete: teljesen zárt-e avagy durva, az nem játszik szerepet; a durva felületű papiroson a legnagyobb könnyűséggel hozhatjuk ki szépen a fénynyomást s az olyan papiroson is, amely autotípiát nyomtatására is alkalmas.

Illusztrálunk azonban fénynyomással valamely szöveges könyvet s a képeket egy más nyomdában nyomják bele, elő nem sorolható az a sok nehézség, amely leküzdeni való.

E nehézségeket miként lehetne elkerülni: annak a gondolatával már sokan foglalkoztak s így érlelődött meg a gondolat, hogyan lehetne fénynyomást eszközölni könyvnyomdában olyan körülmények között, hogy annak üzése ne csak eredményre vezessen, hanem kifizethető is legyen.

A német szaklapokban találunk nyomokat arra nézve, hogy voltak többen, kik ilyfajta dolgokkal kísérleteztek, a többek között egy párisi és egy drezdai cég; sőt tudtommal egy svájci városban van egy nyomda, ahol napról-napra eredményesen gyakorolják a tipográfiai fénynyomást.

Újabban — két évvel ezelőtt — *Albert és Unger* tanárok a bécsi „K. k. Graphische Lehr- und Versuchsanstalt“-ban tettek kísérleteket s arra az eredményre jutottak, hogy igenis a fénynyomás gyakorolható kellő, szakszerű kezelés mellett a tipográfiai gyorssajtón.

Miután a bécsi iskolában a könyvnyomdai kurzusokat elvégeztem s már négy hónapja tanultam a fénynyomást, Unger tanárom felhívására — ki különben tipografus és nem fénynyomó — örömmel vállalkoztam arra, hogy én is megpróbálkozzam a bár nem nehéznek látszó, de mindennemű manipulációjában oly érzékeny eljárással. Munkám oly eredménnyel járt, hogy két képem az intézet évenként kiadott albumába felvétellett.

Albert tanár első kísérleteihez alumíniumlemezt használt, mely a ránc-szemcsét imitálva szép és tiszta szemcsét adott. Unger tanár már az ólomra ment át, amelynek sok előnye van. Első sorban is jóval olcsóbb mint az alumínium, s aztán a szükséges ammoniak-nedvesítés rajta alkalmazható, amely az alumíniumnál káros hatással van, amennyiben ammoniak az alumíniumot megfogja. Stereotípiái berendezés majdnem minden nyomdában van s így a lemezt némi gyakorlat után mindenki maga öntheti. Én lemezeimet szintén magam öntöttem a Brendler & fia cég betűöntődjében s ajánlhatom a kemény ólomot 2—3⁰/₀-os ónnal vagy közönséges stereotípiái ötvözetet. Az öntőalpra papirosot kell ten-

nünk, hogy az öntött lemez felülete tükörsima legyen ; még simább, zártabb felületre van szükségünk, mint amikor alapnyomat vésésére szánjuk a lemezt. Használhatunk az öntőpalackba való tételre kromokar-tont, műnyomópapírost avagy akár sima velin réz-nyomó kartont. Ha nem hozunk össze sima felületű ólomlemezt, hengeríthetjük, vagy palakővel addig csiszoljuk, míg sima lesz, akár a könyomó habkővel a litografus keze alá kerülő követ.

Ha a megcsiszolt, karcolást nem mutató lemezen dörzsölőpapírost végighúzzunk, az utolsó egyenetlenségeket is eltávolítottuk a lemezről, amely egész munkánkat később tönkre tenné.

A lemez előkészítése. Épp úgy mint a litografuskőnél, a lemeznél is elkerülendők a ujjnyomok s idegen tárgyaknak a lemez felületével való érintkezése, nem különben minden folyadék rácsöppenése, melyek esetleg későbbi munkánknál kémiai reakciót adhatnak, mely miatt munkánk kudarcot vallhat.

A fénynyomásnál két rétegre van szükségünk. A fő rétegre, mely fényérzékennyé tett zselatinból áll, s mely a felpuffadt képet foglalja magában s egy másik rétegre, melynek csupán az a szerepe, hogy a fő réteget a lemezen tartsa, azaz összekötőül szolgáljon. Ez utóbbi réteg, melynek felöntésével kezdődik munkánk : sörből és káliumvízüvegéből áll. Előbbiből 300, utóbbiból 30 köbcéntimétert veszünk s ehhez $1-1\frac{1}{2}$ grammnyi maró nátront teszünk, hogy a sört szénsavas tartalmától megfosztani igyekezzünk. Erős összekeverés és leülepedés után a folyadékot papíroson megsűrjük s a lemezre öntünk annyit amennyit megbir (akként mint ahogy a fényképész önti lemezeit) ; a fölöslegest lecsepegtetjük s a lemezt teljesen pormentes helyen állványra tesszük száradni függőleges helyzetben. Körülbelül 4 óra múlva a lemezen a felöntött folyadék megszáradt. Kissé megmelegítjük s vízszög alá tartjuk. A sör oldódik vízben, a káliumvízüveg nem. Utóbbi tehát a lemezen marad s ha megszáradás után szint játszik, sikeres munkánkra következtethetünk.

A voltaképpen, későbbben képet tartalmazó réteg előkészítése nem a legegyszerűbb dolog ; s itt csak annak dióhéjban való leírására kell szorítkoznom. 240 cm³ víz és 3 csepp krómtimsóba vágunk 15 gr. keményebb és 15 gramm puha minőségű zselatint. Ha a zselatin feloldódott, 45 C^o-ra melegítjük s 120 cm³ káliumbikromátot keverünk hozzá, melynek telítettsége 1 : 15. Míg ez melegszik, addig a száritó kályhát előkészítettük, s mikor abban a melegség oly nagy, hogy 45 C^o-ot mutat a hőmérő : az egyes lemezekre a közben többszörösen megsűrített folyadékból, amelynek az egész manipuláció alatt 45 C^o körüli melegnek kell lennie, egy bizonyos mennyiséget ráöntünk. (16×24 cm nagyságú lemezre 30 cm³ folyadék.) A lemezt csavarok-

kal ellátott háromlábra helyezzük s nivelláljuk, hogy teljesen vízszintes állapotban legyen, hogy a tiszta ujjunkkal szétkent folyadék egyenletesen eloszol-jék. Óvatosan beléhelyezzük a száritó kályhába, s a már előbb előkészített és kinivellált helyre tesszük. Ha az összes lemezekkel készen vagyunk, a kályhát minden rezgés elkerülése mellett becsukjuk s tovább melegítjük 60 C^o-ig. Akkor lecsavarjuk a csapot (a kályhák gázfűtésre vannak berendezve), s kihűlni hagyjuk, amire a réteg megszáradt. Ez állapotban a lemezünk már fényérzékeny (cseppfolyós állapotban káliumbikromátos zselatin még nem az), a gázvilágítás azonban nem árt neki.

A kopirozásra alkalmasak nem túl kontraszt-erős, inkább puha, mint kemény negatívok. Magától értetődő dolog, hogy a lemeznek nagyobbak kell lennie, mint a negatívoknak. Réteget réteggel egymásra fordítva a ráába feszítjük a lemezt a negatívval. A rendes fénynyomással, azaz ha üvegre kopirozunk, utána nézhetünk az üvegen keresztül, hogy eléggé kopiroztunk-e már? Nem áll ez azonban az ólomlemeznél, pedig úgy a túl- mint a kevesebb kopirozást nem használhatjuk. Ezért kopirozunk fotometerrel, mely pontosan mutatja a kopirozás előrehaladását. Kopirozás után, ha a lemezt a ráából kivettük : vízbe tesszük áztatni. A megvilágított rész marad, a meg nem világított hideg vízben felpuffad ; ez a tulajdonsága a krómzselatinnak s ezen alapszik az egész fénynyomás teóriája. A vízben addig marad, míg a víz szintelen lesz, azaz amíg a sárga káliumbikromát kimosódik. Ha kevés ideig tartjuk a vízben : árthat ; ha tovább mint kellene : nem, ezért akár fél napig is vízben tartható.

Nedvesítenünk kell a lemezt, mielőtt nyomás alá kerül, hogy nyomást ellenálló képessége erősödjék s a levegőből való nedvességet magába szívó képességét minél tovább megtartsa. Ez egy folyadék ráöntésével történik, mely áll 700 cm³ glicerin, 350 cm³ víz, 50 cm³ ammoniák, 12 gramm fixirnátronból. Ha alumíniumról van szó, akkor az ammoniákat el kell hagynunk s a fixirnátron is felesleges, s ekkor elég 3 rész glicerint és 1 rész vizet és kevés sót használnunk. A nedvesítés 15 perctől 60 percig tart, aszerint, amilyen a kép rajza.

Eddig elkészítettük a lemezt, kopiroztunk rá, ki-mostuk, nedvesítettük s most jön a fő dolog : a róla való nyomtatás s ami a legfőbb a könyvnyomdai gyorsajtóban.

A tipográfiai fénynyomásra a tégelynyomású gyorsajtók alkalmasak. Az ilyen munkát hengeres gyorsajtón alig lehetne elképzelni s ha igen, akkor is igen sok idővesztéssel, amely aztán az eljárás gyakorlásának ki nem fizethetőségét eredményezné. Egy Gally (Colt's Armory) szerkezetű gép nagyon alkalmas. Sőt egy ilyen gépnek még a fénynyomó kézi sajtó és a hengeres fénynyomó sajtó felett is

vannak bizonyos előnyei. A nyomás itt nevezetesen párhuzamos, egyidejű, rövidtartamú. A forma kinyújtása s a finom szemcse oldalvást való eltolása, mint az úgy a fénynyomó kézi sajtónál a dörzsölve való nyomás, mint a hengeres fénynyomó gyorsajtónál a nyomás pillanatában való surlódás következtében — mely gépszerkezeti hibákra vezethető vissza — elő nem fordulhat. Akármilyen nagy a papiros felszívó képessége: a nyomás rövidebb idejű lévén, mint a fénynyomó sajtókon, a lemez a nedvességet tovább tartja.

A gép csak egy embert foglalkoztat, ami szintén nagy munkaerőmegtakarítás a fénynyomó sajtókkal szemben. A munka kényelmesebb s nem oly komplikált mint az utóbbi sajtón. A festékdörzsölés precíz, a feladó hengereket leállíthatjuk amikor tetszik, s ha kívánatos a tégely egyszerű leállításával elintézhethetjük a forma többszörös befestékeződését.

Stereotípiái lemezek módjára csuklózzuk az előkészített lemezt. Beemelés után első dolgunk a feladó hengereket lehetőleg mélyre állítani, hogy azok bizonyos nyomási erővel gördüljenek a formán. Ajánlatos bőrhengerrel dolgozni; és pedig mondjuk a festékeződést négy henger végzi, amelyek úgy vannak beállítva, hogy a két bőr- és a két zselatinhenger közül a két utóbbi érintse utóbb a formát. E két hengert bekenhetjük kevés alkohol, glicerin és vízből előállított folyadékkal erősítőül.

Borítást mindenki olyat csinál magának, amilyet jónak tart. Én elég puha borítással dolgoztam s a kép kiterjedésének megfelelő kaucsukot ragasztottam a tégelyre; de azt hiszem, hogy hasonló jó szolgálatot tenne a fénynyomók által használt itatós pa-

pirosból összeragasztott párna is; de nemez semmi esetre sem. Letakaró rámaul pergament szolgált, melyet az ívfogó gamókra feszítettem. A letakaró ráma különben felesleges ott, ahol a lemezt a képig, mikor már kész, körülgyalulják. Ez azonban veszélys munká, nemcsak azért, mert e munka alatt a lemez nagyon könnyen megsértődhet, hanem azért is, mert ki vagyunk téve annak, hogy az egész képet a hengerek lemezünkről a levágott szélek következtében lerántják s magukkal viszik.

Festékünknek a lehető legerősebbnek kell lenni, amilyennel csak dolgozni lehet, különben tiszta lenyomatot nem kaphatunk. Persze fénynyomó festéket használunk, amelyet azonban nem fénynyomó kencével, hanem könyvnyomdai festékkel hígítunk. Festékkihígítóul petroleumot avagy valamely tinkturát, mint például inkoleumot használni nem ajánlom, mert eredményre nem vezet. A nyomóhelyiségben, ha sikeres munkát akarunk elérni, 20 °C-nál melegebbnek nem szabad lenni s 60–70 százalék relatív nedvességnek. Ily körülmények között egy nedvesítéssel 150 példány szépen, a legcsekélyebb tónusképződés nélkül nyomható.

Ezekben irtam le megfigyeléseimet a tipográfiai fénynyomásról, mielőtt azonban rövid cikkemet befejezném, meg akarom jegyezni, hogy e körüli kísérleteknek korántsem az a céljuk, hogy az autotípiát kiszorítsák, hanem az, hogy a könyvnyomdász munkamezejét szélesítsék. Mert termelés tekintetében a fénynyomási lemez csak nem konkurrálhatna az autotípiával. Hanem, hogy kifizethető eredményt egyes esetekben el lehet vele érni, azt nyugodtan lehet állítani.

Szabó Róbert.

Előfizetési felhívás a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1906-iki évfolyamára.

Évkönyvünk huszonegyedik kötete jelenik meg november elején. Ezzel is az a célunk, ami a tavalyival volt: hű tükröt akarunk véle adni a magyar grafikai ipar fejlettségéről s egyszersmind hasznos szaktechnikai olvasmányokkal szolgálni a mestersége iránt behatóbban érdeklődő nyomdász-embernek. A mellett az elmúlt esztendő hűségés krónikása is lesz Évkönyvünk: ami technikai és iparművészeti fontosabb kérdések újabbán felszínre került: nem mulasztjuk el a megismertetését. Munkatársaink egyénisége biztosítja a tipográfiai kérdések megvilágításának az alapos voltát: vérbeli szakember valamennyi, aki töviről-hegyire ismeri a maga mesterségét, s kellően meg tudja becsülni az időnként mutatózó áramlatok jelentőségét.

Most készülő Évkönyvünkkel hatalmas lépést teszünk előre. Alakját megnagyobbítjuk, kis negyedrétnyi nagyságban fog megjelenni. Tartalmát bővebbre szabjuk, s még szigorúbban megválogatjuk a közleményeit, mint tavaly. A szép és tanulságos műmellékletek egész seregét akarjuk bemutatni benne, s szemléltető ábrák,

illusztrációk sokasága tekintetében is igyekszünk a tavalyi kötetet fölülmúlni. A könyv elkészítését különben Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája vállalta magára, aminek a pusztá megemlézése is kész kezesség előttünk, szakemberek előtt arra nézve, hogy pompás, a maga nemében páratlan díszművet kapunk az ősszel kézhez.

Az Évkönyv megnagyobbításának természetes következménye, hogy az árát némi csekély összeggel föl-emeljük. Aki azonban július haváig Szakkörünkbe beiratkozott, s tagsági illetékeit rendesen fizeti: ingyen kapja meg az Évkönyvet is. Az előfizetési ár különben helyben 1 korona 70 fillér, vidéken portómentes küldéssel 2 korona, amely összeg szeptember közepéig 20–30 filléres heti részletekben is letörleszthető. Megjelenés után 2 korona lesz az Évkönyv ára (vidéken 2 korona 30 fillér). Gyűjtőknek minden eladott és kifizetett tíz példány után egy tiszteletpéldányt adunk.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából: *Novák László*, szerkesztő.

Könyvismertetés és kritika.

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szak-egyesülete tíz-éves története címmel 24-oldalas füzetke jelent meg a napokban az egyesület titkárának Lerner Dezsőnek a tollából. Egyszerű szavakkal, jól érthető zamatossal magyarsággal ismerteti azt a sok bajt és küz-
ködést, melyen ennek a most már hatezer tagot számláló hatalmas egyesületnek át kellett esnie. Jóleső büszkeség fogja el minden nyomdász-ember lelkét, ha látja, hogy e tíz esztendő minden viszontagsága mellett is micsoda nagy szellemi erő gyűlt össze egy nagy eszme szolgál-
latában.

A füzetke kiállítása egyszerű bár, de igen szép. A bo-
ríték is igazi tipográfiai munka, szebb, mint a csiri-biri Mäser-lemezes vésetek százai. Igazán becsületére válik nyomtatójának, a Világosság részvénytársaságnak.

A betűszedés elméleti és gyakorlati kézi könyve: ez a címe annak a 240 oldalra terjedő munkának, amely a héten látott napvilágot az Athenaeum részvénytársaság nyomdájában. Írói Wózner Ignác, Durmits Imre és Pav-
lovszky Alajos szaktársaink.

A könyv megjelenése meglepetés. Tudtuk ugyan, hogy nevezett szaktársaink egykor olyan könyv megírásának az eszméjével foglalkoztak, amely különösen az inas-
iskolák számára tanítási segédeszközül szolgálhatna, s két esztendő előtti Évkönyvünkben „szemelvények“ is jelentek meg ezirányú dolgozataikból: de mint annyi sok más gyönyörű szakirodalmi tervet, ezt sem vettük komolyan. Nem biztunk a megvalósulásában. Annál örvedetesebb volt a meglepetésünk, midőn azt láttuk, hogy az érdemes munka bár esztendőök után, de mégis csak napvilágot látott.

Meglepetésünk kellemes voltát még fokozta az a kö-
rülmény, hogy az új könyv csinálóinak az eddigieknél bőségesebb anyagi eszközök állottak a rendelkezésükre, s így példákkal, rajzokkal stb. is illusztrálhatták a mű-
vüket. Ez pedig nagy szó, mert — mint tudjuk — szak-
irodalmunknak mind ez ideig a szemléltetési anyag fogyatékossága volt a legnagyobb baja. Már a betű-
szedésről irt különben kitűnő szakmunkákban is erősen érezhető az anyagi korlátozottság hatása, a nyomtatási szakirodalom kifejlődésére pedig egyenesen bántó az.

A betűszedésről szóló szakirodalmunk a magyar nyom-
dászok számához képest mennyiség dolgában ma már majdhogyan nem impozáns, különösen ha a szakfolyóir-
tinkban, évkönyveinkben elszórtan megjelenő tömérdek kisebb-nagyobb értekezést is számításba vesszük. Éppen ezért most már talán egy kissé szigorúbb kritikai szem-
mel nézhetjük a megjelenő dolgozatokat, nem úgy mint mondjuk nyolc-tíz esztendő előtt, amikor az esetleg ked-
vezőtlen kritika egyértelmű lett volna szakíróinknak a további munkálkodástól való elriasztásával.

De még két igen alapos okuk van arra, hogy Wózner, Durmits és Pavlovszky szaktársaink könyvét bár jóakaró, de tárgyilagos és alapos bírálat tárgyává tegyük. Az egyik ok az, hogy tudunkkal a könyvet inasiskolai, tehát a jövő tekintetében igen nagy jelentőségű használatra szán-
ták; a másik ok pedig: hogy a betűszedés most bizo-

nyos átalakulási processzuson megy át, amelynek végső eredményét ugyan még nem láthatjuk tisztán, de éppen ezért nem szabad megengednünk, hogy a fejlődés eset-
leg — bár csak rövid időre is — hamis irányba tere-
ldődjék. Különösen mint inasiskolai tankönyvnek hibától lehetőleg mentesnek, s mindenek fölött tárgyilagossá-
nak kell lennie a műnek. Ha elfogultság, ferde fölfogás akadna benne: az ifjú nyomdászok százaiba ojtódnék az át, s az ilyenformán keletkezett bajt aligha lehetne egyhamar kireparálni. Sőt még hézagosságnak, egyoldalúnak sem szabad lennie az inasiskolai oktatás segédeszközéül tervezett műnek. Tömören, biztos áttekintéssel kell szólnia a betűszedő munkakörébe tartozó minden dologról.

Ilyen könyvet megszerkeszteni nem könnyű dolog. Hogy sikerült-e, és ha igen, milyen mértékben sikerült az fentebb említett három szaktársunknak: a felelettel egyelőre adósak maradunk. Annyi azonban bizonyos, hogy az eredmény — amikor a könyvet mint egyszerű szakmunkát, nem pedig mint inasiskolai tankönyvet tekintjük — nagyon kielégítő.

A könyv a bevezetésen kívül három részből áll: az első részben elemi tudnivalókon kívül az egyszerű könyv-
és táblázatszedés szabályainak ismertetését találjuk; a második rész „Mesterszedés“ címen a betűkről, díszítő darabokról, lemezvésésről meg a nyomtatási előmunká-
latoknak a szedőt is közvetlenül érdeklő részleteiről szól; a harmadik rész végül „Általános ismeretek“ cí-
mmel magyar helyesírásról, a szedés méreteinek alak szerinti meghatározásáról és még sok egyébéről beszél, bár csak röviden s nem egészen rendszeres összeállításban.

A tartalomnak ebből a rövid ismertetéséből is kitűnik, hogy a könyv érdemes munka. Tanulni, megszívlelni valót bőven találhat benne minden nyomdász. Hiszen elképzelhetetlen dolog volna az, hogy szakkönyveinket eminens haszonnal ne olvasgathatnák szaktársaink. Még a legalaposabb szakember előtt is minduntalan új ideák, kiegészítő gondolatok merülnek föl egy-egy ily könyv olvasása kapcsán; s ha talán egyik-másik dologra nézve nem is értene egyet a könyv írójával: gondolkozásra, ellenvéleményének megformulzására indítja őt az, amit olvas. Ez az oka annak, hogy jó szakember, gyöngébb szakember egyaránt jó hasznát veszi mesterségbeli iro-
dalmunk mindegyik termékének.

Jó lélekkel ajánlhatjuk az új szakkönyvet is a mester-
ségét szerető nyomdász figyelmébe. Jó könyv. Külső kiállítása — mint az Athenaeumból kikerült nyomtat-
ványoké általában — csinos és izléses; tartalma is elég gazdag. Ami a részleteket illeti: itt-ott volna rájuk nézve megjegyezni valónk, s ezt kötelességszerűleg meg is fogjuk tenni, * de az anyag nagy terjedelménél fogva csak a jövő füzetekben. Addig is szívből gratulálunk szer-
zőknek e munkájukhoz.

N. L.

* Annyival is inkább meg kell ezt tennünk, mert mint utólag értesülünk, a most megjelent mű még nem végleges kiadás. Igen csekély példányszámot nyomtattak belőle, a végből, hogy az innen-
onnan fölhangzó kritikát és javaslatokat megszívlelve: a nemsokára megjelenő végleges kiadást már lehetőleg kifogástalanná tegyék. Teljesen méltányoljuk e törekvést, mert mint már említettük: a könyvet inasiskolai használatra szánták, iskolai tankönyvben pedig hibának vagy kirívó hézagosságnak nem igen szabadna előfordulnia.

Mellékletünk.

Kószol Antal úrnak, a Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdájának művezetőjének szivességéből szépen sikerült háromszín-nyomatot mellékelünk e havi füzetünkhöz. A Tull Ödön vízfestménye után készült kép lemezeit Wottitz M. jónévű budapesti cinkográfusunk készítette.

A háromszínű nyomtató eljárás tagadhatatlanul egyik legfontosabb vívmánya a modern tipográfiának, s a jövője szinte beláthatatlan. Amíg a kromolitográfus gyakran tíz-tizenkét színt is kénytelen egymás fölébe nyomtatni, hogy valamennyire megfelelő hatást érjen el a képével: a trikrómia, vagyis háromszínű nyomtatás révén ez pusztán a három alapszínnel (sárga, vörös és kék) is elérhető. Sőt igen sok esetben — például mikor az eredetinek lehetőleg hű, természetes színekben való reprodukálásáról van szó — a trikrómia fölül is mulja a kromolitográfiai sokszorosító eljárást.

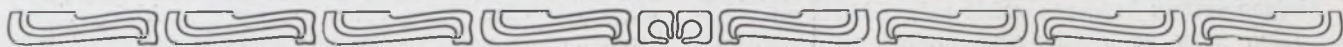
A háromszínű nyomtatásnak, mely szorosan összefügg a ma még megoldatlan színes fotográfálás problémájával, az angol Maxvell J. Clerk volt az úttörője. Utána a francia Ducos de Hauron meg Charles Cros nagyszabású kísérleteket tettek e téren. Az eljárásnak praktikus kiaknázását azonban a newyorki Kurtznak köszönhetjük, aki az egész rendszert az autotípiával kapcsolta egybe, s így közkeletűvé tette. Ma már világszerte gyakorolják a trikrómiát, sőt a némely esetben szükségessé váló úgynevezett négyszínűnyomatos eljárást is.

A festékgyárosok „normális festékek” elnevezéssel külön festékfajtákat gyártanak a háromszínű meg négyszínű nyomtatás céljaira. E festékeknek teljesen tisztáknak kell lenniök; a vörösnek például nem szabad narancsszínbe vagy ibolyaszínű árnyalatba áthajlónak, a sárgának citromszínbe játszónak stb. lennie. Hosszú időközön át azon módon is használták a festékeket, ahogyan a festékgyáros azokat szállította, s csak újabban hallatszanak olyan vélemények, amelyek a normális színek valamelyikének adott esetekben való megváltoztatását megengedhetőnek, sőt szükségesnek mondják. Fuchs Zsigmond szaktársunk is egy esetben a sárga normális festék helyett kifejezetten zöldet használt, még pedig igen szép eredménnyel; a bécsi Unger tanár pedig szintén megnyilatkozott már e tekintetben, s a színek megváltoztatását sokszor szükségesnek tartja.

Legnehezebb a háromszínű nyomtatásban az emberi test és különösen az arc színének hű visszaadása. A teljesen hű reprodukálás ugyan talán egyéb fölvételeknél is nehéz, de a színbeli hibákat meg eltéréseket legfőképpen az emberi arcot tartalmazó képeken vesszük észre a leghamarább; a szőnyegmintát, csendéletet stb. ábrázoló képeken ellenben a szín természetellenes voltát az első pillantásra alig ismerjük föl. A hiba oka a fölvételnél használt színes üveglemezekben, az úgynevezett fényszűrőkben rejlik, s kissé bajos dolog rajta segíteni. Francia fotokémikusok ugyan azt ajánlják, hogy a különböző tárgyú fölvételekhez más-más árnyalatú fényszűrőket használjanak, de ennek a gyakorlatban való keresztülvitele (illetőleg annak az eltalálása, hogy például az ibolyaszűrő mikor legyen kékesebb és mikor vöröses árnyalatú): nem könnyű dolog.

A háromszínű nyomtatási eljárás olcsósága és a vele elérhető eredmények meglepően szép volta már régebben is arra indította a litográfusokat, hogy az eljárásnak a maguk mesterségébe való bevezetését megkíséreljék. Számba jöhető eredményt azonban eddig nem értek el e törekvésükkel, legfőképpen azért nem, mert a kövön ily finom szemcsézetet nem igen lehet létesíteni.

A háromszínű nyomtatási eljárás olcsósága és a vele elérhető eredmények meglepően szép volta már régebben is arra indította a litográfusokat, hogy az eljárásnak a maguk mesterségébe való bevezetését megkíséreljék. Számba jöhető eredményt azonban eddig nem értek el e törekvésükkel, legfőképpen azért nem, mert a kövön ily finom szemcsézetet nem igen lehet létesíteni.

Szabadalmazásra bejelentett szaktalálmányok.

Edvi Illés István szabadalmi ügyvivő Szabadalmi Értesítője szerint.

Donath Ernő könyvműve Dresden-Grundban. Feszítő szerkezettel ellátott átnyomtató keret litográfiai többszínű nyomáshoz, a konturívnek a kromópapíros bekövetkezett megnyúlásának megfelelően való utánafeszítésére, pontos színnyomat létrehozása céljából. Egy keret a rék tetetett és a sarkokon ferdén lemetszett szögvasakkal hasítékok és csavarok segítségével mozgathatóan van összekötve, míg a szögvasakon lapos sínek vannak csavarok segítségével megerősítve a keretet körülvevő viaszos bevonat- vagy más alkalmas bevonat beszorítására, mely bevonat másrészt a szögvasakon elrendezett rugók segítségével tartatik fogva; állító csavarok szolgálnak arra, hogy a szögvasakat a kerettől el lehessen távolítani, hogy ily módon a viaszos vászonbevonatra ráragasztott konturív kiegészítését, illetőleg megnyújtását válják lehetővé. Bejelentve 1905 május 11-én D. 1112. szám alatt.

Electric Compositor Cie Jersey-Cityben. Logotíp-öntő gép. Az öntőforma az öntéshez való helyzetében két egymás felé, illetőleg az öntőforma felé mozgatható pofa vagy szán és egy az öntőhasíték felé mozgatható zárólap segítségével a matricasor és az öntő szájnyílás közé szorítatik be és az öntést követően az egyszerű szétmozgatott szorító szának alul felszabadul és a kilövő szerkezettel szemközt állítatik. Bejelentve 1905 április 15-én E. 951. szám alatt.

Bellows Benjamin Franklin gépészműnök Clevelandban. Javitások matricaszedő és soröntő gépek lerakó szerkezetén, mellyel a matricasorok az öntő berendezésből az osztó sínhez szállítatnak. A találmány az ilyenmű eddigi szerkezetektől abban különbözik, hogy a matricasorok tovaszállítására szolgáló úgynevezett lerakó-teknő szál-

lító-pályáján egy vele párhuzamosan mozgó szánnal kapcsolódik, ez a szánt azonban szabadon bocsátja, mielőtt legmagasabb helyzetébe jutott, miközben a szánt egy kilincs fogva tartja, mely kikapcsolódik, mielőtt a teknő legmagasabb helyét elérte; ez állásában a teknőt a lerakás ideje alatt egy pályájába lépő kilincsmű tartja fogva, melynek működtetésénél az ekkor visszatérő szán a teknőt a matricák lerakása után elereszti és a teknő ugyancsak visszatér eredeti helyzetébe. Bejelentve 1905 február 17-én B. 2986. sz. alatt.

Gärtner Frigyes fényképész Wiesbadenben. Eljárás kökemény fénykép-domborművek előállítására. A papírosanyagra enyv és horzsakő vagy enyv és üvegragaszk keverékét visszük fel s az így kapott masszát fényképzővé tesszük s negatívon keresztül megvilágítva, a kapott képnek megfelelően mintázzuk, minek megtörténtével a kökemény mervedett domborművet bármilyen alzaira rászerezhetjük. Bejelentve 1904 december 24-én G. 1723. sz. alatt.

Electric Compositor Cie Jersey-Cityben. Lerakó szerkezet matricaszedő és soröntő gépekhez, melyeknél a matricák a lerakó csatornák egy közös bevezető nyílásán hullnak keresztül és a lerakó csatornák a matricák közvetítésével önműködően állítatnak be. Mindegyik matrica, az elosztó csatornába való bejutását megelőzőleg, mozgathatóan elrendezett peckeket vagy hasonlókát a testével úgy befolyásol, hogy ezek elállítása által elektromos kapcsolók mechanikus elmozgatását eszközli, mely kapcsolók azután bizonyos elektromágnesek gerjesztése útján a matricák lerakására rendelt csatornák megnyitására szolgáló váltó nyelveket működtetik. Bejelentve 1905 április 19-én E. 952. szám alatt.

Vegyes közlemények.

A Magyar Iparművészet júliusi füzeté most jelent meg gazdag tartalommal. A lap élén Ráth Györgyről, az Iparművészeti Társulat imént elhunyt érdemes elnökéről emlékezik meg s közli Alpár Ignácnak és Radisics Jenőnek a temetés alkalmával mondott beszédeit. Ács Lipót szekszárdi rajztanár a tolnamegyei Sárköz vidékén gyűjtött hímezéseket ismerteti; Szentiványi Gábor a műbarátok interieur-kiállítását, Czákó Elemér dr. az aradi iparművészeti kiállítást méltatja tanulságos cikkben. A tartalmas rovatok a hazai és a külföldi iparművészet nevezetesebb mozzanatairól számolnak be. Két művészi hatású színes melléklet és számos illusztráció díszíti a füzetet. A Magyar Iparművészet a Magyar Iparművészeti Társulat tagjainak tiz korona tagsági díj fejében illetményként jár; évi előfizetési díja is tiz korona.

Az iparoktatás Magyarországon és a külföldön.

Ilyen címmel *Szterényi József* államtitkár terjedelmes összehasonlító munkát írt, melyben a magasabb fokú szakoktatást ismerteti s egyúttal az ipartörvény revíziójához is igen becses anyagot gyűjtött össze. A hazai ipari szakoktatásról igen érdekes adatokat tartalmazó munka konstatálja, hogy a szakoktatásnak nálunk igen rövid múltja van s mindössze alig több mint egy évtizedre nyúlik az vissza. Az ipari szakiskolák eleinte csak három évfolyammal bírtak és csakis elméleti és rajzoktatást nyújtottak, míg a műhelyi oktatás az iskolákkal szerződéses viszonyban álló iparosok műhelyeiben történt. A kilencvenes évek közepén bővültek a szakiskolák negyedik évfolyammal s a növendékek saját műhelyeket nyertek az oktatásra. Az összehasonlító külföldi adatokból kimutatja szerző, hogy a magyar ipari szakiskolák a gyakorlati irányuk tekintetében a külföldnek csaknem valamennyi intézetét megelőzik s a mi szakiskoláinkat gyakorlatias iránynak megfelelően végzett tanulóknak az életben való haladása igen kedvező. A munkának egyik legérdekesebb adata, hogy míg Magyarországon csak harmadfél millió korona jut az ipari oktatásra, Ausztria erre a célra tizenegy millió koronát fizet.

A Műszaki Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság mérlege. Vagyon: Gépek és berendezések 21.306'95, betű és anyag 13.518'72, saját lapok 100.000, pénztár-készlet 2249'80, m. kir. postatakarékpénztár 1634'89, nyomdai adósk 11.241'03, vesztéség mint egyenleg 282'83, összesen 150 234'22 korona. Teher: Részvénytőke 140.000, hitelezők 10.233'22, összesen 150.234'22 korona.

A Rigler József Ede papirosneműgyár részvénytársaság közgyűlése elhatározta, hogy a 120.983 korona nyereségből 9 korona, vagyis $4\frac{1}{2}\%$ osztalék fizetessék és a fennmaradó 30.685 korona új számlára vitessék át. A felmentvények megadása után a választásokat ejtették meg és a felügyelő bizottságba Kende Lajost új tagul választották meg.

Az Európa irodalmi és nyomdai részvénytársaság mérlege így záródik: Vagyon: Pénztári készletek 20.994, hírlapvállalatok 125.000, készletek 4400, nyomdaberenlappal 221.153'35, adósk 41.153'41, összesen 412.700'76 korona. Teher: Részvénytőke 274.500, értékcsökkenési számla 54.218'74, tartalékalap 12.783'57, hátralékos osztalék 1399, hitelezők 67.611'95, átmenő tételek 1628'53, nyereség- és vesztéség-számlától 558'97 kor., összesen 412.700'76 korona.

A Szekszárdi Könyvnyomdászok Szakköre július 30-án rendes havi fölolvasó ülést tartott, amelyről a következő értesítést küldték be lapunknak: Az ülést érdekesebbé tette, hogy a Vidéki Nyomdatulajdonosok Orszá-

gos Szövetsége ott időző igazgató-választmányi tagjain kívül jelen volt még Boda Vilmos Szekszárd város orsz. képviselője, Földváry Mihály főlevéltáros, Ács Lipót főgimnáziumi rajztanár és még számos vendég is. Elnök a havi ülés megnyitása előtt még szavakkal üdvözölte a kör vendégeit s elnézésüket kérte, ha talán tárgyalásaik menete kissé fogyatékos, ha talán többet reméltek mint amennyit a kör rövid működése óta nyujthat. Ezután üdvözölte a teljes számban megjelent tagtársakat és az ülést megnyitotta. Rácz Pál igen tanulságos és szépen megírt fölolvasását megkezdte, melyben az irányzatok hullámlását rövid tíz év lefolyása alatt fejtegeti, majd áttér a szedők önálló működési körére s ékes szavakban buzdítja az ifjabb nemzedéket az önálló munkálkodásra való törekvésre. Ezután Kálmán J. Sándor olvasta fel a titkári jelentést a kör eddigi működéséről; az első felolvasás Koreczky Jánosé volt a kör jövő működéséről; a következő négy felolvasást, melyek szabad előadással voltak összekötve, Káhn Sándor, a kör elnöke tartotta. A kör tagjai hetenkint eljárnak a rajzóraira, s s ma már a természet utáni rajzot művelik. Nagy érdeme ez Ács Lipót főgimnáziumi rajztanárnak, ki önfeláldozó buzgalommal s szakunk iránt való különös szeretettel igyekszik a kör tagjait a rajzban teljesen díjtalanul kiköztetni. A Mäser-lemezek vésését Kálmán J. Sándor kiváló szép eredménnyel vezeti; hetenkint egy órát tart s a körtagok ma már a maguk rajzolta munkákat vésik. Koreczky János a következő szakkérdést nyujtotta be: „Miként helyesebb, ha a klisék alatt a szöveg nagy betűkből vagy kis betűkből van szedve?” Kiadatott a vitarendező szakbizottságnak. Goldstein Lajos indítványára Ács Lipót rajztanárt egyhangúlag a kör tiszteltbeli tagjává választották meg. Végül Török Gábor (Tolna) indítványára a kör jegyzőkönyvi köszönetet szavazott Molnár Mór nyomdatulajdonosnak, mert a tanfolyam céljára szükséges lemezeket és vésőket díjmentesen adományozta. Elnök ismételt üdvözlő a megjelenteket s buzdítja a tagokat, hogy továbbra is ily szép tevékenységet fejtsenek ki szakunk fejlesztése és önképzésünk érdekében, s ezzel az ülést bezárja. — Ezután szólásra emelkedett Ruzicska Gyula s magvas szavakkal buzdítja a kör tagjait további sikeres működésre, mely szerinte a vidéki nyomdásztársadalomban egyedül álló, igazán követésre méltó példa. Ajánlaná, ha a kör kiterjeszkednék teljesen a vidékre s a Dunántúli Könyvnyomdászok Szakköre címet venné fel, hogy biztosabb alapon működhessek. Majd Láng József emelkedett hangú beszédben üdvözölte a szaktársakat, hogy az önképzés mezejére léptek. Meleg szavakban ecseteli meglepetését a kör ily szép fejlődése fölött; visszaemlékezik azokra az időkre, mikor még ő is a budapesti Szakkör lelkes kis taborában munkálkodott, mely kis kör ma már hatalmas tényezővé vált. Óhajtja, hogy célunkat mi is elérjük, ezért tartja szükségesnek, hogy ily köröket a fiatalabb nemzedék teljes erejéből támogasson, mert a munkás ember leg-erősebb s legszebb fegyvere a tudás. Végül Molnár Mór összetartásra serkenti a tagokat, s hangsúlyozza, hogy a jövőben is támogatni fogja a kört előbbre törekvésében. — A szaktársak nevében Káhn Sándor megköszöni a jóindulatú s őszinte tanácsokat, melyeket szakirodalmunk régi két kiváló művelője serkentésül adott, bár arról, hogy a Dunántúli Nyomdászok Szakköre léte-süljön, le kell mondaniok, mert valami rekompenciációt kellene a vidéki tagoknak nyujtani befizetésük ellenében, ami most nincs módjokban.

Negatív betülemezeket ajánl egy svájci feltaláló, amelyekkel *betűsorokat* negatív formában (tehát fekete alapon fehér betűket) lehet előállítani, még pedig állítólag igen olcsón és gyorsan. Egyik-másik mesterszedő szaktársunk is foglalkozott már ilyenfajta dologgal. A hirdetett betülemezeknek csak igen ritka esetben — például falragaszoknál — vehetnők hasznát, mivel a betűfajok legkisebb képe a négygycerős.

Tejés palack papirosból. Philadelphiában a tej szállítására szolgáló palackokat nem üvegből csinálják, hanem külön e célra készült, parafinnal beitatott és préselt *papirosból* vannak készítve. A célszerűség az olcsósággal párosul ez új találmánynál.

Egy kis statisztika. *Sokszorosító- és műiparral* foglalkozott Magyarország dunabalparti részén 1900-ban 766 ember (1890-ben 460), a Duna jobb partján 1044 (586), a Duna-Tisza közén 10.999 (5763), a Tisza jobb partján 559 (357). — *Nyomdaiparral* foglalkozott 1900-ban: Árva vármegyében 9 (1890-ben 5), Barsban 26 (16), Esztergom vármegyében 32 (17), Hontban 12 (1), Selmecbányán 11 (5), Liptóban 25 (11), Nógrádban 48 (31), Nyitrában 96 (53), Pozsony vármegyében 47 (25), Pozsony városban 197 (155), Trencsén vármegyében 38 (18), Turócbán 24 (13), Zólyomban 35 (22), az ország dunabalparti részében tehát 600; — Baranyában 18 (7), Pécs városában 96 (53), Fehérben 11 (4), Székesfehérvárott 45 (40), Győr vármegyében 41 (17), Győr városban 66 (37), Komárom vármegyében 22 (9), Komárom városban 36 (15), Mosonban 12 (7), Somogyban 60 (23), Sopron vármegyében 22 (15), Sopron városban 107 (70), Tolnában 30 (28), Vasban 114 (69), Veszprém vármegyében 60 (32), Zalában 80 (41), a Duna jobb partján tehát 820 (468); — Bács-Bodrog vármegyében 90 (34), Baja városban 20 (7), Szabadkán 40 (27), Ujvidéken 79 (58), Zomborban 40 (33), Csongrád vármegyében 31 (20), Hódmezővásárhelyen 17 (7), Szegeden 204 (72), Hevesben 91 (60), Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében 81 (43), Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében 414 (111), Budapesten 7601 (4243), Kecskeméten 49 (21), a Duna-Tisza közén tehát összesen 8757 (4763); — Abaujban 8 (0), Kassán 88 (60), Beregben 32 (28), Borsodban 79 (42), Gömörben 19 (19), Sárosban 27 (17), Szepesben 38 (35), Ungban 31 (16), Zemplénben 38 (29), a Tisza jobb partján tehát összesen 360 (246).

Papirosgyárak egyesülése. A nezsideri papirosgyár megszerezte a magyar szalmaanyaggyár összes részvényeit, hogy mint a cellulóznál, a szalmaanyag beszerzésénél is függetlenül járjon el. A gyárat most átalakítják és üzemét akként bővítik ki, hogy az eddig külföldről importált anyagokkal sikeresen versenyezhesen. A nezsideri papirosgyár most már a nezsideri, ferencvölgyi és péterfalvi papirosgyárakon kívül a két péterfalvi facsiszoló gyárat, a rattimaui cellulózgyárat és a magyar szalmaanyaggyárat tartja üzemben.

Gutenberg legrégibb mainzi nyomtatványa. A Gutenberg-múzeum 1903-ban Beck Ede mainzi lakos ajándékából egy régi nyomtatvánnyal gazdagodott, mely egy az utolsó ítéletre vonatkozó német költemény töredékét tartalmazza. Ez a jelentéktelennek látszó papiros-szelet, melynek egy-egy oldalán 11 sor durva nyomás és szöveg olvasható, mint az említett füzet fejtegetéseiből kiderül, tulajdonképpen Gutenberg legrégibb nyomtatványának maradványa s 1892-ben került a nagylelkű ajándékozó tulajdonába. Az elég jó állapotban fönmaradt töredék valószínűleg egylevelű nyomtatvány volt, mely egy-egy oldalán körülbelül 22 nyomtatott sort tartalmazott, melyek közül jelenleg fent nyolc, alul három hiányzik. A teljes szöveg hozzávetőleges számítással 50 versorra tehető s ennek

mintegy felét ismerjük a töredékből. Maga a kis költemény, mint Schröder göttingeni tanár nyelvészeti vizsgálódásai mutatják, semmiféle irodalmi beccsel sem bír. Előadásbeli művészetről, vagy formai szépségről szó sem lehet: valószínűleg a német irodalmi hanyatlás korának jelentéktelen terméke s keletkezése a XV. század elejére tehető. Nyelvi és rímbeli sajátosságok alapján a Mainztól délre eső középrajnai vidékről származó ember munkájának tulajdoníthatjuk és semmiféle adatunk sincs arra, hogy mi indította Gutenberget e jelentéktelen fércmű kinyomatására. Az újonnan fölfedezett nyomtatvány készítésének idejét Zedler G. dr. wiesbadeni tudós az 1444. és 1447. év közé helyezi. Már technikai okokból valószínű, hogy e fragmentum kinyomtatása meg kellett hogy előzze az 1447. végéről való csillagászati naptárt. Az új lelethez legközelebb a párisi Donatus áll; mindkettő legrégibb fázisában mutatja be Gutenberg találmányát, de Zedler sokoldalú vizsgálódása arra az eredményre vezetett, hogy a költeménytöredék okvetlenül régibb a Donatusnál.

A könyvkereskedő felelőssége. Egy rabbi-képezdei tanár följelentette a budapesti büntető járásbírósnál Schlesinger József könyvkereskedőt, hogy az ő nevét használja fel egy mástól származó imakönyvfordítás címlapján. Tette pedig ezt azért, mert az illető tanárnak szintén van egy pályadíjjal jutalmazott imakönyve, amely az üzleti forgalomban kelendőségnek örvendett. A tárgyaláson a panaszos ügyvédje azzal vádolta a könyvkereskedőt, hogy az általa forgalomba hozott imakönyveken nincs rajta a nyomda neve, amelyben nyomtatták, holott az 1848-iki sajtótörvény eltiltja a könyvkereskedőt ilyen művek árusításától. Schlesinger József azzal védekezett, hogy ő a kérdéses imakönyveket Bécsben vásárolta és nem tudja, hogy melyik bécsi nyomdában állították elő azokat. Nem tudta — úgymond — hogy a könyveken rajta kell lenni a nyomdász nevének, mert ha ez igaz volna, a raktárán levő könyvek felét ki kellene dobnia üzletéből. A járásbíróság vétkesnek mondtotta ki Schlesinger Józsefet a sajtórendőri kihágásában s ezért elítélte 40 korona pénzbüntetésre és a költségek megfizetésére. Egyben pedig elrendelte a kérdéses imakönyvek összes példányainak elkobzását.

Az oroszlan-utcai iparrajz-iskola értesítője szerint ez intézetnek a sokszorosító iparosok számára, *Vesztróczy Manó* festőművész vezetésével rendezett rajztanfolyamán 42 hallgató vett részt, köztük 28 könyvnyomó és litografus, 6 fényképész, illetőleg cinkografus, 2 fametsző, 2 vésnök, 1 könyvkereskedő, 1 szobrász, 1 ötvös, meg 1 rézműves (!). *Könyvnyomató azonban egy sem volt a hallgatók között.* Szomorú, a grafikai munkások demokratizmusára jellemző jelenség az is, hogy a 42 hallgató között csak 2 segédet találunk. A többi tanfolyamnál ez az arány jobbra fordított. — A sokszorosító iparosok rajztanfolyamára mestereket, segédeket, valamint képzettségüknél fogva az inas-iskolák látogatása alól fölmentett inasokat egyaránt fölvesznek. A munka, minthogy a hallgatóság a rajzolás elemein már jobbra túl van: határozott szakirányban történik; a rajz- és festégyakorlatok szintén művészi és technikai jellegűek. Haladottabb növendékek a mestersegüknek megfelelő tervezést gyakorolják. Az oktatás esténként és vasárnap délelőtt történik (a heti óraszám 10, még pedig vasárnap délelőtt 8—12 óráig és hetenkint három estén 7—9 óráig), de az oktatás ideje az iparig szükségletéhez képest változhatik. A jövő évi tanfolyamra szeptember 8-ától 15-éig lesznek a beírások, s ez alkalmal az iskolai és ujraojtási bizonyítványokat is elő kell mutatni. A fölvételi díj 2 korona, a tanítási díj pedig havonként 2 korona.

Hivatalos rész.

Pályázat tagsági jegyre.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából alulírott szakbizottság pályázatot hirdet a kör tagsági jegyének szedésére és nyomására. A tagsági jegy szövege a következő:

TAGSÁGI JEGY

melynek értelmében
f. szaktárs
mint a
KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRÉNEK
rendes tagja, ennek céljait elősegíti és összes kedvezményeiben részesül.
Budapest, 19.....

titkár.

elnök.

Kivonat az alapszabályokból.

2. §. A kör székhelye: Budapest.
4. §. A kör célja:
 - a) tömöríteni a szakerokeket;
 - b) mindinkább terjeszteni és tökéletesíteni a szakismereteket és műizlést a könyvnyomdászat és annak rokon ágai terén;
 - c) elősegíteni a hazai nyomdászat érdekeit (a hatáskörében álló eszközökkel);
 - d) ápolni s föntartani tagjai társas és szellemi életét.
5. §. *Eszközök a célok elérésére:*
 - a) szakközvetítő kérdések fölött való értekezések föl-olvasása, előadása s vitatása, szaktananyagok rendezése;
 - b) szaktanulmányi kirándulások rendezése;
 - c) szakközvetítő és szakkönyvek kiadása;
 - d) szakközvetítő pályázatok időnkinti kiadása;
 - e) szakközvetítő rendezése;
 - f) nyomtatványok, betűminták, szakkönyvek és szakkönyvek gyűjtése;
 - g) a tagokat szórakoztató multságok rendezése.

Pályázati feltételek.

1. A pályamű lehet akár rajz, akár pedig betűöntődés kész díszítményekből tervezve.
2. A legfőbb négy színben tervezendő pályamunka papírosnagsága $8\frac{1}{4}$ – $13\frac{1}{2}$ cm.
3. A pályázatban teljes kivitelű színezett vázlat stb. is részt vehet.
4. Rajzok és vázlatok is a fent megjelölt nagyságban kell hogy készüljenek, különben figyelmen kívül hagytnak.
5. Pályadíjjal az Ács-Mihály-alap kamatai szolgálnak. I. díj: 40 korona és elismerő oklevél a szedőnek, 20 korona és elismerő oklevél a nyomónak. II. díj: úgy a szedőnek, mint a nyomónak elismerő oklevél.
6. Pályaművek idegen kézírással címezve, jelíggel el látva, a pályázó nevét magában rejtő jelíggel leveike kíséretében 1905. évi szeptember hó 30-áig a Könyvnyomdászok Szakköre elnökségéhez címezve (Budapest V, Hold-utca 7. sz.) küldendők be.
7. A pályadíjak a viszonylag legjobbaknak minden körülmények közt kiadatnak.
8. A pályázatban csakis szakköri tagok vehetnek részt. Budapest, 1905 június havában.

A Könyvnyomdászok Szakköre szakbizottsága.

Lakásváltoztatás. Pénztárosunk lakása 1905. évi augusztus hó 1-étől VIII. József-utca 23. II. emelet, a rokkant- és nyugdíjgyelet bérházában van. Kondíció-változást, munkanélküliséget bejelentő levelezőlapok ide címezendők, úgyszintén a Kör egyéb pénzügyeit érdeklő megkeresések is.

Választmányi ülés 1905 augusztus 21-én.

Jelen vannak: Löwy Salamon II. alelnök, Morócz Jenő I. titkár, Priiner Arnold II. titkár, Bozsik István pénztáros, Bán Imre, Hollóssy János, Kún Kornél, Radnai Vilmos, Sarlós Lajos, Spitz Adolf és Stefáni József választmányi tagok. *Igazolva távol:* Tanay József elnök, Mitterszky József I. alelnök, Schornstein Jakab ellenőr, Hahn Mór I. leltáros, Boros Dezső II. leltáros, ifj. Aigner Antal, Horváth Alajos és Radnai Mihály választmányi tagok.

Elnök és I. alelnök akadályozva lévén a megjelenésben, az ülést Löwy Salamon II. alelnök nyitja meg. A múlt ülés jegyzőkönyve felolvastatván, Radnai Vilmos és Spitz Adolf által hitelesítették.

Augenfeld M. Miksa lemondását a választmányi tagságról a választmány sajnálatlaltal veszi tudomásul, örömmel fogadja azonban nevezett tagtársnak abbeli ígérését, hogy a Szakkör céljait a jövőben is teljes erejéből támogatni fogja. Helyébe a legközelebbi póttag hivatik be.

A pénztári jelentés és tagsági forgalomról szóló kimutatás tudomásul szolgál.

A legközelebbi választmányi ülés szeptember 11-ére tüzetik ki. Stefáni József kérdést intézett arra vonatkozólag, hogy mikor jelenik meg a felhívás a szaktananyagokra való jelentkezést illetőleg, valamint hogy megfelelő rajtnar szerződötetéséről történt-e már valamilyen tárgyalás? II. alelnök felvilágosítását felszólaló tudomásul veszi.

Sarlós Lajos a kísérleti nyomda mintakönyvének elkészítését sürgeti, mire nézve II. alelnök kijelenti, hogy az iskolai szünet alatt a kísérleti nyomda helyisége is zárva volt, s így a munka nem haladhatott.

A választmány Hollóssy János felszólalásával kapcsolatban felkéri a Grafikai Szemle szerkesztőségét, hogy a pályanyertes boríték reprodukciójánál a mű készítőjének kívánságait vegye figyelembe.

Több tárgy nem lévén, az ülés véget ért.

Morócz Jenő
I. titkár.

Tagsági forgalom 1905 június hóban. A körbe beléptek: Balogh József III., Bacsik Sándor, Baumgarten Fülöp, Borosi József, Dömötör Ödön, Gisztl Pál, Scaifer Mór, Gogel Adolf, Breitenker Ferenc (Székesfőv. házi nyom.), Csicseri Ferenc (Légrédy), Losovi Lipót, Paulich János (Pesti részv.), Knezovits Béla (Berkovits), Goldmann Béla (Czettel és Deutsch), Schwartz Bernát (Károlyi), Wiesner Sándor (Rigler) Lusztig Ferenc (Világosság), Böics Ferenc, Podzinkievic, Rezső, Schuck Ignác, Platz Tivadar, Jakus Ignác, Kurzenberger János (Révai és Salamon), Langecker Mátyás (Franklin), Lázár József (Pápa). — *Történelmi hátralék miatt:* Gartner Manó, Klein Adolf, Pfeiffer Jakab (A Nap), Berman Arthur (Löbi D.), Bassist Ignác, Ludasi Jenő, Stern Lajos, Reiner Aladár, Stern Dezső, Grünhut Jakab, Mór, Schuster Antal, Reiner Aladár, Stern Dezső, Grünhut Jakab, Staf Ernő (ismeretlen tart.). A hó végén 596 rendes és 11 tb., összesen 607 tag.

Körünk megkeresésére a Fővárosi nyári színház (igazgató Vidor Pál), valamint a Városligeti nyári színház (igazgató Krecsányi Ignác) az alábbi kedvezményes helyarákat engedélyezte Körünk tagjai, illetve családtagjai részére:

I. Fővárosi nyári színház (Krisztinaváros):

Nagy páholy	8 kor. — fil.	Körsek (I. r.)	80 fil.
Zsülyeszék	1 " 80 "	" (II. r.)	60 "
I. rendű zártzék	1 " 40 "	Karzati zártzék I. sor	80 "
II. " " " "	1 " 10 "	" " II. " "	70 "

II. Városligeti nyári színház:

Földszinti páholy	8 kor. — fil.	Földsz. old. sz. II. s. — kor.	60 fil.
I. emeleti	6 " "	I. em. erkély 1-ső sor	10 "
I. rendű zsülye	1 " 80 "	" " többi sor	70 "
II. " " " "	1 " 40 "	I. " zártzék	60 "
Földsz. oldalsz. I. s.	80 "	II. " erkély I. sor	70 "

E jegyek váltásához szükséges utalványok ünnep és vasárnap is érvényesek s a budai színházhoz darabonként 4 filléért, a városligetihez darabonként 2 filléért kaphatók az Athenaeum (Lenkey Alajos), Bpesti Hírlap (Bán Imre), Franklin (Boros Dezső), Pallas (Einödér Antal) és Pesti részv.-nyomdákban (Harsányi János), az anyaggyűjtésben Novitzky N. Lászlónál, továbbá Bozsik István szakköri pénztárosnál, valamint a körhelyiségben Gál pénzesbeszédnél.

Németh Ferenc fényképész (IX, Bokréta-utca 23. sz.) a következő igen mérsékelt árban készít fényképeket a Szakkör tagjai és családjai részére:

Vízit-fénykép	6 db.	5 K.	12 db.	8 K.
Kis Makart	6 " "	9 " "	12 " "	14 " "
Kabinet	6 " "	10 " "	12 " "	18 " "
Makart	6 " "	15 " "	12 " "	26 " "

Megrendelés alkalmával mindig az utolsó havi nyugtával kell igazolni azt, hogy az illető a Szakkör tagja.

BEVÉTEL.

Pénztári kimutatás az 1905. évi július hóról.

KIADÁS.

Áthozat a múlt hóról		3780	66	Grafikai Szemle borítékpályázat I. díja.	30	—		
10 drb Hitelszöv. részjegy à 10 K.		100	—	Kirándulás előzetes költségei (nyomatvány stb.)	18	60		
Gutenberg-szobor-alap		367	38	Levelezések portója	3	80	51	68
Ács-Mihály-alap		500	—	Kézpénz e hó végén			3945	63
				10 db Hitelsz. részjegy à 10 K			100	—
Tagsági járulékokban befolyt:				Gutenberg-szobor-alap			367	38
Allamnyomda	4	80		Ács-Mihály-alap			500	—
Athenaeum	25	80						
Berkovics-nyomda	2	40		Szakirodalmi alap:				
Budapesti Hírlap	4	80		Kézpénz e hó végén			143	43
Buschmann	3	60						
Czettel és Deutsch	3	60		Szaktanfolyam:				
Egyetemi nyomda	—	—		Brendler körzetanyag 3 csom. portója			9	61
Fővárosi nyomda	5	40						
Franklin	28	20						
Franklin-fiók	6	60						
Galitzenstein	1	80						
Globus	3	—						
Hornvánszky	1	80						
Hungária	—	60						
Károlyi György	1	20						
Kellner Ernő	1	20						
Korvin testvérek	3	60						
Krausz Soma és Társa	—	—						
Légrády	10	20						
Markovits és Garai	—	60						
Márkus Samu	2	40						
Máv. menetjegy-nyomda	—	—						
Nagy Sándor	5	40						
Neuwald	5	40						
Pallas	12	60						
Pátria	4	80						
Pester Lloyd	3	—						
Pesti részvény-nyomda	30	—						
Poporul Román	3	—						
Posner	6	—						
Révai és Salamon	10	20						
Rigler	6	60						
Rózsa K. és neje	5	40						
Stephaneum	6	—						
Székesfővárosi házi nyomda	10	80						
Schwarz Testvérek	2	40						
Wodianer	4	20						
Világosság ny.	12	60						
Egyesektől:								
Lázár József (Pápa)	1	80						
Wolf Antal	—	60						
Stalla Márton	1	20						
Steinherz Miklós	—	60						
Pick Béla	—	60						
Morgenthaler H.	—	60						
Klein Ármin	1	20						
Kittel Mór	—	60						
Ligeti Jenő	1	80						
Kump Lajos	1	20						
Grünhut Simon	—	60						
Skodnitz Jakab	—	60						
		11	40					
		251	40					
Ebből 10 ⁰ / ₁₀₀ a szakir. alapra		25	14	226	26			
Szakirodalmi alap:								
Áthozat a múlt hóról		113	01					
10 ⁰ / ₁₀₀ a főpénztárból		25	14					
Szinkörjegyekből		5	28					
		5117	73				5117	73

Schornstein Jakab, ellenőr.

Bozsik István, pénztáros.

GÉPMESTER

ki több éveken át Berlinben s főképen mint szín- és illusztráció-nyomó van alkalmazva: Budapesten elsőbrendű üzemben óhajt ilyenmű állást elfoglalni.

Ajánlatokat a GRAFIKAI SZEMLE kiadóhivatala
 — — — — — továbbít. — — — — —

Megjelent s a Grafikai Szemle kiadóhivatalában (Budapest, V. ker., Hold-utca 7. szám) kapható:

A Könyvnyomdászok Szakköre szaktanfolyamának 1904/1905-ik

évi Értesítője.

Terjedelme összesen tíz iv. A szaktanfolyami jelentésen kívül közli a szakeladások kivonatos ismertetését is, s ezért minden nyomdász számára igen hasznos szakkönyv számba veendő. Különösen jó eredménnyel olvashatják ama szaktársaink, akiknek a távol vidéken nincs alkalmuk intenzívebb szaktanulmányokra.

A könyv tartalma egyebek közt a következő: A grafikai iparágak általános áttekintése. — A könyvnyomtatás általános áttekintése. — A könyvnyomtató és a nyelvtan. — A könyvnyomtatás mint iparművészet. — A mesterszedő hivatása. — A könyvszedés szabályai. — A modern könyvszedés. — A táblázatszedés. — A könyvnyomtató betűi. — A könyvnyomtató kész díszítményei. — A mesterszedésbeli irányzatok. — A könyvnyomtatás feltalálása. — A névjegy. — A céget hirdető kártyák. — A levélfej. — A gyorsajtó története és fejlődése. — Meghívók és hasonló nyomtatványok. — Számlák, memorandumok, körlevelek és hasonló nyomtatványok. — A betűöntés köréből. — A papíros. — A könyvcím. — A könyvnyomtatás története.

Ára 80 fill., vidékre portómentes küldéssel 1 kor.

Ligeti Jenő és Társa

Budapest VII, Erzsébet-körút 23.

Telefon 86-13.

Finger József és Fiai gépgyár, John Kidd & Cie londoni festékgyár, Gerhardt Ferenc és Rudolf fabetű- és szekrény-gyár vezérképvelele és raktára, Vogtlandi ratációs gépgyár képvelele. Betűöntődei képvelele. Nagy raktár mindenféle segéd-eszközökben és szerszámokban. Teljes kő- és könyvnyomdai, valamint könyvkötészeti berendezések a legjutányosabban és könnyű fizetési feltételek mellett eszközöltetnek.

○○○
 Költségelőirányzat rendelkezésre.

SCHÖNTRAG GYŰJTE

szakasztalos

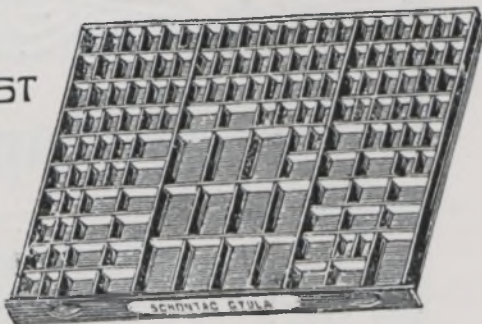
BUDAPEST

VI, Uáci-körút 51.

○○○

Kis antiquaszekrény 3 frt. Nagy szekrény 4 frt.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

! Nagy díj !

KAST & EHINGER

G. m. b. H.

világhírű gyártmányai a st.-louis-i világkiállításon a legmagasabb díjjal lettek kitüntetve. ○○○○

Képviseelő Ausztria-Magyarors. részére:

Carminé Hugó
 Budapest, Bécs, Prága.

Buch- & Steindruck-Farben-Fabrik

KAST & EHINGER

STUTTGART

Könyv- és könyomdai
festékgyár.

Wüste F.

Iroda és raktár:
BUDAPEST
VI, Teréz-körút 21. sz.

Gyárt: könyv- és könyomdák részére
való fekete és színes, valamint réz-
nyomáshoz szükséges mindennemű
és színű festékeket.

Hengeranyag- és kence-gyár.

TELEFON 483

DRMOS GUSTÁV
UTÓDAI

KÖNIG ÉS BAYER

PHOTOCINKOGRAPHIAI MŰINTÉZET
BUDAPEST, VII., AKÁCSFA-UTCA 47

CLICHÉK MINDENMŰ KÉPES
NYOMTATVÁNYOKHOZ
A LEGJOBB KIVITELBEN

AUTOTYPIA φ CHROMOTYPIA
PHOTOTYPIA φ PHOTALITA φ
HAZONKIVÜLI FELVÉTELEK.

Budapesti Gutenbergház

NÁDOR LAJOS

Budapest VIII. kerület, József-utca 56. szám.

A grafikai iparágak összes szükségleteinek raktára. Tömöntőde-berendezések, lyukasztó (perforáló) gépek, formazáró készülékek nagy raktára.

Tömöntőde-berendezések, lyukasztó (perforáló) gépek, formazáró készülékek stb., stb.

Raktár használt gépekben, melyek saját műhelyünkben teljesen rekonstruáltak. Teljes nyomdaberendezések is szállítanak.

KÉPVISELETEK: Berger és Wirth lipcsei festékgyár; Magyar gyors-sajtó-gyár (Kaiser L. Fial); Faber és Schleicher könyomdai gépgyára, Hogenforst A. gép- és szerszámgyára képviselői.

TELEFON 54-48.

MAGYAR NYOMDÁSOK ÉVKÖNYVE

SZERKESZTŐK

NOVÁK LÁSZLÓ — LÁSZLÓ DEZSŐ

KIADJA A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRE

1905

HUSZADIK ÉVFOLYAM

Karácsonykor jelent meg rendkívül díszes kiállításban, 12 műmelléklettel, s jelentékenyen bővített tartalommal. Ára Budapesten 1 K 40 f; vidékre 1 K 64 f, ajánlott küldéssel 2 K.

Megrendelhető a Grafikai Szemle kiadó-hivatalában, Budapest V, Hold-utca 7. sz.

BERTHOLD H.

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS
BETŰÖNTŐDE RESZV.-TÁRS.

BERLIN

Fióköntődék Szt. Pétervár, Moszkva
és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet-
és betűujdonságokból, rézléniákból,
vignettákból és a t. ▽ Legnagyobb
választék orosz betűkből. ▽ Teljes
nyomdai berendezések gépekkel és
segédeszközökkel. ▽ Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

PUSZTAFI ÉS TÁRSA

Budapest V, Pannonia-u. 2/b

a kik mintákkal
és ajánlatokkal
szolgálnak.

Első magyar könyv- és nyomdai
festék- és hengeranyag-gyár. ✧

KURZWEIL JÁNOS ÉS TÁRSA

SZÁMOS
KITŰNTETÉS.

„PATENT” gelatin-
hengeranyag.

GYÁR, IRODA ÉS RAKTÁR:

BUDAPEST

IX, Márton-utca 19.

Újság-, mű-, illusztráció- és
díszmű- és mindenféle szí-
nes festékek, valamennyi
grafikai iparág részére. ✧
SZEDŐSORZÓ, igazítható
feszítővel, szab. saját találm.

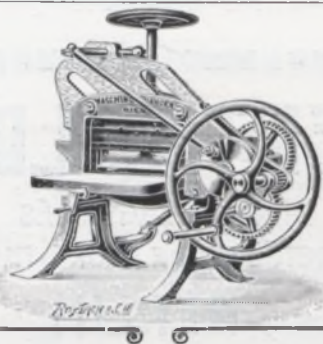
47.004. és 53.406. sz. magy.-oszl. szabad.

TÁVBESZÉLŐ
56—64. SZ.

KENCÉK és
BRONZOK.

Josef Anger & Söhne

Gépgyár és
vasöntöde

WIEN-HERNALS,
Hauptstrasse 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és nyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési föltételekkel.

» » » Okleveles gépészmérnök. » » »

Brant Norbert

BUDAPEST VI,
Lehel-utca 8/a. sz. alatt.

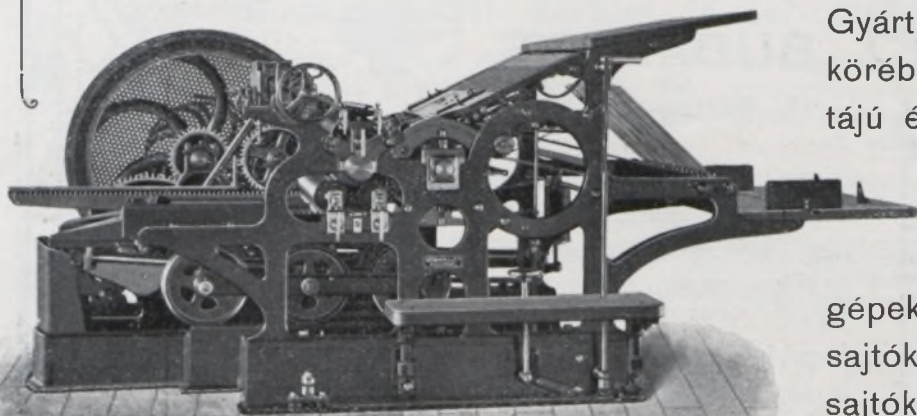
Javít saját műhelyében könyomdai kézi sajtókat és gyorsajtókat, körforgású nyomógépeket, könyvnyomdai gyorsajtókat, továbbá a sokszorosító ipar minden fajtájú és nagyságú gépeit, valamint mindennemű könyvkötő gépet; benzin-, légszusz- és villamos motorokat is. ☞ Elvállalja egész nyomdai berendezések fel- és leszerelését és elkészítését.

TELEFON 65-66. SZÁM.

Magyarország egyedüli gyorsajtógyára.

Wörner J. és Társa

Budapesten.

Gyárt a sokszorosító ipar körébe vágó mindenféle fajtájú és nagyságú gépet, és pedig: könyvnyomdai gyorsajtókat, körforgású nyomógépeket, könyomdai gyorsajtókat s könyomdai kézi sajtókat, valamint különféle könyvkötő-gépeket.

KOBLINGER & GYULA

Fotokemigráfiai Műintézete

BUDAPESTEN

VII, Csengery-utca 22. sz.

Készít

KLISÉKET

művek, folyóiratok, árjegyzé-
kek, hirdetések részére. Tervek
fotolitográfiailag sokszorosít-
tatnak. ♣♣♣♣♣♣♣♣♣♣

TELEFON 14—61.

Alapított 1892.

Főraktár és iroda:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapest V, Súlyom-utca 13.

CARMINE HUGÓ

GÉP- ÉS
SZERSZÁMGYÁRA

Budapest VI, Király-u. 26.

Főüzlet és gyár:
Bécs VII, Burggasse 90.

A grafikai iparágak összes szükségleteinek
raktára.

Képviselője: **König és Bauer, Würzburg;**
Hugo Koch és August Fomm, Lipcse
cégeknek.

Nyomdafestékek, kencék és
hengeranyagok nagy raktára

Kast és Ehinger

G. m. b. H. stuttgarti és
feuerbachi gyáraiból.

Alapított 1878-ban.
Telefonszám 14—16.

A párisi kiállításon grand prix-vel
és két aranyéremmel, a st.-louisi
kiállításon nagy díjjal lett kitüntetve.

Telefon 23—70. sz.

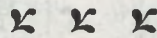
ELSŐ MAGYAR

Telefon 23—70. sz.

BETŰÖNTÖDE

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST VI, Dessewffy-utca 32. szám.

Dús raktárt tart magyar, német, tót, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

könyv- és címbetűkből, körzetekből, rézléniákból és kizárásokból,

továbbá a legkülönbébb ékítményekből és egyéb nyomdai felszerelvényekből.

Egész nyomdai berendezések jutányos árban és gyorsan foganatosíttatnak.

BÉLYEGZŐ-METSZÉS.

MEHANIKA MŰHELY.

GALVANOPLASZTIKA.

TÖMÖNTÖDE.

ÓLOMZÁR-GYÁRTÁS.

RÉZLÉNIA-GYÁRTÁS.

!! UJDONSÁG !!

EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT CZETTEL és BENDT-
NER szabadalma. o

BRENDLER KÁROLY ÉS FIAI BÉCS

**! Új amerikai
papírvágó gép**

„Heureka“

**Rendkívül tartós és
célszerű szerkezet!
Egyszerű kezelés!!**

Ezen legújabb amerikai minták után szerkesztett papírvágó gép igen egyszerűen kezelhető és *rendkívül olcsó*. Mindazon papírvágó gépek között, melyek eddig könyvnyomdáknak, könyvkötészeknél vagy más vállalatoknál használtak, egyik sem nyújthatja azon technikai és gazdasági előnyöket, mint a mi legújabb papírvágógépünk *Heureka*.

Egyszerű!

Célszerű!

Olcsó!

Ezen alapelveket tartottuk a gép megszerkesztésénél mi is szem előtt.

Különleges technikai előnyei:

Nyugodtan álló keskenyvágó készülék, úgy alkalmazva, hogy azért bármily szélességekre is lehessen vágni. *Anélkül, hogy ehhez valami költséges és célszerűtlen külön álló készülék szükséges, 1 és fél cm. keskenységig abszolút biztos és pontos eredmény érhető el. A mi keskenyvágó készülékünkkel a legkisebb papírmennyiség is vágható.*

A **késbeállítás** ezen gépnél igen egyszerű módon, könnyen és *gyorsan* (két csavar segítségével) történik.

Az asztal erősen álló és kérjük megfigyelni:

Csak késállítás! Nem asztalállítás!

miáltal a ferde vágási felületek előfordulása lehetetlen. A gép hátsó szerkezetéről a jobb oldali rész (kb. egyharmad nagyság) igen

könnyen lecsavarható, ha hosszú szalagokat akarunk vágni, míg ellenben rövidebb vágási méretekhez a használandó, igazítható és a legkisebb ter

baloldali szélesebb rész mely egy kis kerékkel könnyű módon kezelhető metű személyek által is.

Gazdasági előnyök:

Minden gépnél a súly is fontos szerepet játszik. A mi papírvágógépünk, anélkül hogy ez a szerkezet erősségét befolyásolná, minden eddig létező ilyfajta gép között a *legcsekélyebb súlylyal bir* (csak 500 Kg.) és így bármely emeleten is elhelyezhető. A gépnek még egy fontos gazdasági előnye abban rejlik, hogy rendkívül egyszerű kezelése által rengeteg időt megtakaríthatunk és a keskenyvágó készülékkel bármily keskeny szalagok vágása is otthon eszközölhető.

A gépet 66 cm. vágási hosszúságra és 9.5 cm. késmagasságra építjük, mely méretek a mi tapasztalataink szerint legcélszerűbbek.

A géppel szállítatik: 2 drb öntött acél kés; 6 drb vágó lécs; 2 drb csavarkulcs; 1 darab olajozó.

Az ára felszerelve 720 kor.

**Kedvezményes
fizetési feltételek.**

Magyarországi vezérképviselőt:

KLEIN JÓZSEF, BUDAPEST, VI, Lovag-utca 2. sz.

CS. KIR. UDV. BETÜÖNTÖDE

BRENDLER KÁROLY ÉS FIAI

FŐÜZLET: MILLERGASSE 23 ·· BÉCS VI ·· FIÓKÜZLET: BRUNN a. Geb.

TELJES NYOMDABERENDEZÉSEK A LEGELŐNYÖSEBB FELTÉTELEK MELLETT. ·· PRÓBALAPOKAT KIVÁNTATRA INGYEN

KIZÁRÓ ANYAG

Az árak párisi és Haase rendszerre, kor, értékben értendők.

Anyagtörzs	Kizárások		Quadrátok		Térsők	
	5-25 K	több	5-25 K	több	5-25 K	több
1 pont	—	—	4.—	3.75	3.—	2.90
1 és fél pont	—	—	3.25	3.—	2.40	2.30
2 pont	—	—	1.90	1.85	1.35	1.30
3 pont	—	—	1.70	1.65	1.30	1.25
4 pont	0.50	0.25	1.65	1.60	1.25	1.20
5 pont	4.75	4.70	1.45	1.40	1.20	1.15
6 pont	2.45	2.40	1.35	1.30	1.55	1.50
7 pont	2.15	2.10	1.35	1.30	1.50	1.45
8 pont	1.60	1.55	1.30	1.25	1.45	1.40
9 pont	1.55	1.50	1.25	1.20	1.40	1.35
10 pont	1.50	1.45	1.20	1.15	1.35	1.30
12 pont	1.45	1.40	1.15	1.10	1.25	1.20
Többi törzs	1.55	1.50	1.25	1.20	1.50	1.15
	Beosztva		Beosztva		Beosztva	
	1 p. négyzetig		2, 3, 4 cicerorig		8—24 cicerorig	

ÜRÖPTÖLÖK (Hobistégek) 2, 3, 4 cic. szélességben és 8—24 cic. hosszúságban 5—25 kilóig kor. 1.15, 25 kilón feleli kor. 1.10. Az árak kilónként és korona-értékben értendők. — 5 kilónál kevesebb kizáró-anyag rendelésénél kilónként 30 fill. többlet számítunk. A kizáró-anyag magasságai 51 vagy 54 pont, az ára azonban egyenlő. Rendelésnél kérjük a magasságot jelezni.

NAGY RAKTÁR. PONTOS, SZOLID ÖNTÉS. ANYAGUNK CSAK AMERIKAI KÜLÖNLEGESSÉGI GÉPEKEN LESZ ELŐÁLLITVA.

RÉZLÉNIAGYÁR

a legmodernebb segédeszközökkel berendezve úgy, hogy leg-rövidebb idő alatt szállít: Táblázat-, Raster- és Kombinációs-lineákat rézből és ólomból. Zárjeleket, íveket, köröket és 1 pontos kizáró-anyagot, Barock-lineákat és díszeket rézből.

BRENDLER KÁROLY ÉS FIAI, BÉCS
GALVANO-PLASZTIKA, TÖMÖNTÖDE, MECHANIKAI MŰHELY

VEZÉRKÉPVISELET MAGYARORSZÁG RÉSZÉRE:
KLEIN JÓZSEF ·· BUDAPEST
TELEFON-SZ.: 71-56 NYOMDAI SZAKÜZLET VI., LOVAG-UTCA 2